

The Changing Geopolitical Landscape: US-China Rivalry and Its Implications for the Middle East

Khatereh Hamidi¹, Ibrahim Anoushehe² , and Ali Bagherizadeh³

1. Phd Student, Department of Political Science, Faculty of Law, University of Islamic Azad, Rafsanjan,, Iran.
2. Corresponding author; Assistant Professor, Department of Political science, Faculty of Law, University of Islamic Azad, Rafsanjan, Iran. E-mail: e_anooshin@yahoo.com
3. Assistant Professor: Department of Political science, Faculty of Law, University of Islamic Azad, Rafsanjan, Iran.

Article Info

Article type:
Research Paper

Article history:

Received: 06 December 2024

Received in revised form:

26 December 2024

Accepted: 28 December 2024

Keywords:

United States,
China,
Security Conundrum,
Strategic Rivalry,
Geopolitics,
Middle East.

ABSTRACT

The strategic Rivalry between the United States and China, which has taken a more serious form since the beginning of the second decade of the new millennium, has made the United States focus on the Pacific region. This American approach has caused the Middle East to face multi-layered disorder and the long-term transition period has become a prominent feature of the region. The approach taken by the United States of America to mobilize resources to the east will aim to counter the plans of big communication lines such as the Belt and Road initiative that passes through the Middle East. According to these developments, questions are raised as follows: To what extent will the policy of the United States and China in the Middle East undergo changes? And what effects will this competition have on the region? In case of polarization between these two powers, what opportunities and challenges will the countries of the region face, and what options will the countries of the region face? The main hypothesis of this research is that the increase in competition between China and the United States has caused the expansion of the conflict and the mystery of security as well as the increased competition and multi-layered strategic confusion in the region, and has increased tensions. The method used to conduct this research is a qualitative method with a descriptive-analytical approach, and library and internet sources were used to collect data.

Cite this article: Hamidi, K.; Anoushehe, I; Bagherizadeh, A. (2025). The Changing Geopolitical Landscape: US-China Rivalry and Its Implications for the Middle East. *New Geopolitics Research*, 2 (1), 161-183.

© The Author(s).

Publisher: Lorestan University.

DOI: <https://doi.org/10.22034/nrpg.2.1.9>

Introduction

The evolving geopolitical landscape in the Persian Gulf, characterized by the convergence of deep-rooted regional rivalries and the changes in the external power dynamics, provides an optimal context for the application of the Middle East Regional Security Complex theory. The theory's focus on the interdependence of regional security and the influence of external actors makes it well-suited for a detailed analysis of current developments. This paper argues that this paradigm shift fundamentally challenges US hegemony and potentially heralds a new era of great power competition. Given these developments, questions arise as follows: To what extent will US and Chinese policy in the Middle East change as a result of this competition? What regional implications will this competition have? What opportunities and challenges will regional states face in the event of polarization between these two powers, and what options will regional states have? The main hypothesis of this research is that the increasing competition between China and the United States has led to the expansion of the security conundrum, the formation of strategic competition and confusion, the increase in alliances and coalitions, the increased role of regional great powers, and the presence of other global actors in the region, and has increased tensions in the region. The consequences of this change go beyond bilateral alignments, indicating a systematic review of the security architecture of the Persian Gulf and requiring a complete reassessment of entrenched geopolitical paradigms. The aim of this research is to shed light on the complex dynamics of this transformation to provide a detailed and technically sound understanding of the evolving security complex in the Persian Gulf region.

Method

The present research utilized a descriptive-analytical method, and information and materials were collected using library resources. The use of the Internet and the libraries of universities and organizations was the method to access information.

Results and Discussion

The expansion of China's influence has certain consequences for the countries of the region. It is true that, unlike the United States, which uses liberalism to pressure countries, China encourages countries to partner and cooperate by adopting the Westphalian principles of respect for sovereignty, but it should not be overlooked that China has a communist ideology and is hostile to neighboring regions and countries in East Asia on fundamental issues, especially since its approach is completely opposite to countries such as Taiwan, Hong Kong, and even South Korea. In addition, if the countries of the region allow Chinese technology to penetrate unbridledly into the countries, this will have consequences, the most important of which is China's information influence, which enables this country to have several levers of pressure against the interests of these countries. And, for the regional security environment, the issue is more complicated. In the United States' view, China is not a military power that can resolve wars arising from the region's constant conflicts while ensuring regional security. And this has led China to surprise the United States of America and drag the competition to the spheres of influence of this country in the Middle East. And the countries of the region and China itself know very well that if the competition between the United States of America and China increases and enters the military phase, what dangerous consequences it will have for the countries of the region.

The change in the current situation will also cause problems for China. Now, without incurring security and military costs like the United States of America, China is increasing investment projects in the region using the existing security and supplying the oil it needs from the region. China, whose role in the international arena is becoming more and more colorful

day by day, is in a similar situation with Russia in confronting the dominance of the United States of America over regional shipping lines. And despite having a military base in Djibouti and helping the flow of global trade through waterways, this country has not yet stood up to the military dominance of the United States of America in the region. However, with its long-term plans in the region, China intends to enhance its role in order to secure its trade with the countries of the world and seeks to establish new military bases in the Arabian Sea, etc., which means the realization of a cold war between the two sides. It is true that the countries of the region used the escalation of this competition in their own interests. However, the outbreak of a cold war reduces the opportunities for diplomatic activities of the countries of the region to the lowest level, especially if tensions rise and the countries of the region are forced to abandon neutrality and align themselves with one camp against the other. The entry of two sides into the cold war in the region will mean fueling wars and continuing conflicts in the region. If the competition in the region increases to this extent, China will find itself forced to take sides between the parties to regional conflicts, and this is where the cold war will break out in the real sense, especially if, among the warring parties, China takes one side and the United States takes the other side. Meanwhile, countries allied with the United States that are forced to take sides in the alignment of one power bear a greater burden because this alignment forces them to choose between a security partnership with the United States or Chinese investment and technology projects (Brown, 2017). On the other hand, American decision-makers find themselves facing complex problems because they know that this global competition will inevitably spill over into regional competition and that over time, the countries of the region will be divided between Eastern and Western allies.

Conclusions

The countries in the region acknowledge the importance of relations with the United States and formulate their foreign policies based on the amount of damage they may cause to this relationship, because the United States is a strategic partner of countries of the region. The countries of the region need its security umbrella and cannot consider themselves independent of the United States of America at the strategic and security level. Moreover, China itself is seriously dependent on the United States to ensure stability in the region and guarantee the security of its interests. In contrast, China is also a trade and economic partner in the region that cannot be ignored, so that no other power, not even the United States itself, can fill its place. This evolving geopolitical landscape requires a comprehensive reconceptualization of alliances, security guarantees, and economic interdependencies in the Persian Gulf sub-complex. The success of this rapprochement depends on how Iran and the Kingdom of Saudi Arabia conduct their relations in the next period, which requires sustained dialogue, demonstrable goodwill, and a real commitment to sustainable cooperation.

پیامدهای امنیتی-اقتصادی رقابت استراتژیک آمریکا و چین در خاورمیانه

خاطره حمیدی^۱، ابراهیم انوشه^۲، و علی باقری زاده^۳

۱. دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، رفسنجان، ایران.
۲. نویسنده مسئول، استادیار روابط بین‌الملل، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، رفسنجان، ایران. رایانامه: e_anooshin@yahoo.com
۳. استادیار روابط بین‌الملل، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، رفسنجان، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۶</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۰/۰۶</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۸</p> <p>کلیدواژه‌ها: ایالات متحده، چین، معمای امنیت، رقابت استراتژیک، ژئوپلیتیک، خاورمیانه.</p>	<p>رقابت استراتژیک آمریکا و چین که از ابتدای دهه دوم هزاره جدید شکل جدی‌تری به خود گرفته است، باعث گردیده که ایالات متحده تمرکز اصلی خود را بر منطقه پاسیفیک قرار دهد. این رویکرد آمریکا باعث شده که خاورمیانه با بی‌نظمی چند لایه مواجه شده و دوران گذار طولانی مدت به ویژگی برجسته منطقه تبدیل شود. رویکرد آمریکا مبنی بر بسیج کردن منابع به سمت شرق، مقابله با طرح‌های خطوط ارتباطی بزرگی همچون ابتکار کمربند راه که از خاورمیانه می‌گذرد، خواهد بود. با توجه به این تحولات پرسش‌هایی مطرح می‌شود؛ از جمله اینکه: به دنبال این رقابت، تا چه اندازه سیاست ایالات متحده و چین در خاورمیانه دستخوش تغییر قرار خواهد گرفت و این رقابت، چه تأییراتی در سطح منطقه برجای خواهد گذاشت؟ به بیان دیگر در صورت قطب‌بندی میان این دو قدرت، کشورهای منطقه با چه فرصت‌ها و چالش‌هایی روبرو خواهند شد، و چه گزینه‌هایی فراروی کشورهای منطقه قرار خواهد گرفت؟ فرضیه اصلی این پژوهش این است که افزایش رقابت چین و آمریکا باعث گسترش منازعه و معمای امنیت و افزایش رقابت و سردرگمی استراتژیک چندلایه در منطقه شده و تنش‌ها را افزایش داده است. روش به کاررفته برای انجام این پژوهش، روش کیفی با رویکرد توصیفی-تحلیلی بوده و برای گردآوری داده‌ها از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد افزایش رقابت چین و آمریکا باعث گسترش معمای امنیت، شکل‌گیری الگوهای منازعه و رقابت، و گسترش اتحادسازی و ائتلاف‌سازی در منطقه شده است و هر یک از قدرتهای منطقه‌ای به دنبال حاکم نمودن نظم دلخواه خویش بر منطقه هستند. همچنین رقابت استراتژیک و سردرگمی استراتژیک به مشخصه بارز منطقه تبدیل شده و چشم‌انداز روشنی برای کاهش تنش‌ها و رقابت‌ها وجود ندارد.</p>

استناد: حمیدی، خاطره؛ انوشه، ابراهیم؛ باقری‌زاده، علی. (۱۴۰۴) پیامدهای امنیتی-اقتصادی رقابت استراتژیک آمریکا و چین در خاورمیانه، پژوهش‌های نوین سیاست جغرافیایی، ۲ (۱)، ۱۶۱-۱۸۳.

DOI: <https://doi.org/10.22034/nrpg.2.1.9>

ناشر: دانشگاه لرستان

مقدمه

چین بر اساس برنامه‌ای که حزب کمونیست این کشور برای آن ترسیم کرده است، با قدرت به سمت قله نظام بین الملل پیش می‌رود. بر اساس این برنامه قرار است که چین تا سال ۲۰۳۵ میلادی به یک کشور پیشرفته در حد متوسط و تا سال ۲۰۵۰ میلادی به یک ابرقدرت همسان ایالات متحده تبدیل شود. این تکاپوی چین، ایالات متحده را برآن داشته است تا سیاست‌های خود در قبال چین را مورد بازبینی قرار دهد و عملاً از سیاست شراکت راهبردی که بعد از پایان جنگ سرد در سطح بین الملل رایج شده بود، به سمت یک رقابت راهبردی گام بنهد. در پیش گرفتن گزینه رقابت راهبردی از سوی ایالات متحده با این امید صورت می‌گیرد که چین را قانع کند که به دنبال تهدید ماهیت نظام کنونی بین الملل که آمریکا در رأس آن قرار دارد، نباشد، و چین را تضعیف کند و نگذارد که به نیرویی تبدیل شود که در صدد تغییر و یا تعدیل ساختار نظام بین الملل برآید. تحرکات آمریکا از جمله بسیج کردن منابع و نیروها به سمت شرق دور برای بازگرداندن توازن راهبردی در منطقه غرب آسیا، حفظ جایگاه برتر ایالات متحده در حوزه‌های اقتصادی و فناوری، و نیز ایجاد چندین ائتلاف برای حمایت از ارزشها و اصولی که برای ایالات متحده مهم است، همگی در همین راستا صورت می‌گیرد. بی‌تردید، واکنش چین به این تحرکات آمریکا در تعیین ماهیت این نزاع در سطح بین الملل نقش اساسی دارد. تفاوت بسیار است میان این که چین سیاستی در پیش گیرد که چندان خصمانه نباشد و به امتیازاتی که ایالات متحده می‌دهد و به شرایطی که ضامن بقای هر دو قدرت در ساختار فعلی نظام بین الملل است قناعت کند، تا سیاست شراکت و توازن در چهارچوب فعلی نظام بین الملل معنا پیدا کند، و یا اینکه چین درصدد گسترش حوزه رقابت ژئوپلیتیک و تلاش برای به چالش کشاندن ایالات متحده و تکاپو برای نیل به جایگاه مرکزی در نظام بین الملل برآید، که این رویکرد چین یا برگرفته از بلندپروازی اعلام نشده این کشور برای پیشتازی در سطح بین الملل است، و یا ناشی از این است که چین رفتار آمریکا را تهدیدی وجودی برای نظام خود می‌داند.

امکان ندارد که این رقابت در درازمدت تأثیری در ساختار نظام بین الملل و اصول حاکم بر آن نداشته باشد. بنابراین احتمالاً یک موازنه قدرت در پیش است. صعود چین در سطح بین الملل، واقعیتی است که اندک اندک خود را اثبات می‌کند و به این کشور امکان می‌دهد که برخی از اصول نظام بین الملل را باز تعریف کند و یا حداقل با برخی از اصول فعلی آن مخالفت کند. این امر هر دو کشور را بر آن می‌دارد تا اصول جدیدی را بپذیرند و برای اینکه همچنان همراهی کشورهای دیگر را با خود داشته باشند، امتیازاتی به آن کشورها بدهند. بی‌تردید ظهور قطب‌های جدیدی مانند چین و روسیه با شدتی کمتر گزینه‌های بیشتری را نسبت به دوره تک‌قطبی در اختیار کشورهای دیگر قرار می‌دهد. مسلماً ماهیت رقابت از نظام بین الملل به نظام‌های فرعی و سپس به خاورمیانه که هر دو قدرت چین و آمریکا به آن توجه دارند، نیز سرایت خواهد کرد. ایالات متحده از قبل در خاورمیانه نفوذ و حضور امنیتی و نظامی پر رنگی دارد و چین همگام با طرح‌های اقتصادی کلان خود که نشان از نفوذ ژئواکونومیک این کشور است، به طور گسترده‌ای در مسائل خاورمیانه ورود کرده است که نشانه‌های اخیر این امر، امضای سند همکاری راهبردی میان چین و ایران بود. این نشانه‌ها گویای آن است که چین با رقابت راهبردی آمریکا مقابله خواهد کرد و با در پیش گرفتن سیاست توازن خارج از منطقه حیاتی، با تلاش آمریکا برای محاصره کردن چین در منطقه حیاتی‌اش، مقابله خواهد کرد و همچنین با رویکرد آمریکا مبنی بر بسیج کردن منابع به سمت شرق به منظور مهار طرح‌های بزرگ چون ابتکار کمربند جاده که از خاورمیانه می‌گذرد، مقابله خواهد کرد.

چشم انداز ژئوپلیتیکی در حال تحول در خلیج فارس، که با تلاقی رقابت‌های منطقه‌ای ریشه‌دار و تغییر پویایی قدرت خارجی مشخص می‌شود، زمینه بهینه را برای کاربرد نظریه مجتمع امنیت منطقه‌ای خاورمیانه ارائه می‌کند. تمرکز این نظریه بر وابستگی متقابل امنیت منطقه‌ای و تأثیر بازیگران خارجی، آن را برای تحلیل دقیق تحولات جاری مناسب می‌کند. این پژوهش استدلال می‌کند که این تغییر پارادایم اساساً هژمونی ایالات متحده را به چالش می‌کشد و به طور بالقوه نشان دهنده دوره جدیدی از رقابت قدرت‌های بزرگ است. با توجه به این تحولات، پرسش‌هایی مطرح می‌شود؛ از جمله اینکه: به دنبال این رقابت، تا چه اندازه سیاست ایالات متحده و چین در خاورمیانه دستخوش تغییر خواهد شد؟ و این رقابت، چه تأثیراتی در سطح منطقه برجای خواهد گذاشت؟

در صورت قطب‌بندی میان این دو قدرت، کشورهای منطقه با چه فرصت‌ها و چالش‌هایی روبرو خواهند شد و چه گزینه‌هایی فراروی کشورهای منطقه قرار خواهد گرفت؟

فرضیه اصلی پژوهش این است که افزایش رقابت چین و آمریکا باعث گسترش معمای امنیت، شکل‌گیری رقابت و سردرگمی استراتژیک، افزایش اتحاد و ائتلاف‌سازی و افزایش نقش و بازیگری قدرتهای بزرگ منطقه‌ای و ورود سایر بازیگران جهانی به منطقه شده است و تنشها را در منطقه افزایش داده است. عواقب این تغییر، فراتر از همسویی‌های دوجانبه است، که نشان‌دهنده بازنگری سیستماتیک معماری امنیتی خلیج فارس است و نیاز به ارزیابی مجدد کامل پارادایم‌های ژئوپلیتیکی ریشه‌دار دارد. هدف این تحقیق روشن کردن پویایی پیچیده این دگرگونی، ارائه درک دقیق و فنی قوی از مجتمع امنیتی در حال تحول در منطقه خلیج فارس است. روش بکار رفته برای انجام این پژوهش، روش کیفی با رویکرد توصیفی-تحلیلی بوده و برای گردآوری داده‌ها از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی استفاده شده و تلاش شده تا به تحلیل منابع و آزمون فرضیه پرداخته شود.

مبانی نظری

نظریه مجتمع امنیت منطقه‌ای

بوزان معتقد است که امنیت بین‌الملل شامل یک سیستم فرعی از پیوندهای امنیتی گسسته، گسترده و به هم پیوسته است که چندین کشور را در نزدیکی جغرافیایی به هم مرتبط می‌کند. بنا به گفته او اغراق نیست اگر بگوییم که تاریخ مجتمع امنیت منطقه‌ای خاورمیانه، تاریخ درگیری، رقابت و مناقشه بین قدرت‌های بزرگ است. در گذشته، اکثر کشورهای منطقه به جز ایران و ترکیه در معرض استعمار غرب بوده‌اند؛ به این معنی که قدرت‌های غربی در ترسیم مرزهای سیاسی خاورمیانه مدرن نقش داشته‌اند (Buzan & Wæver, 2003: 187). با این حال، و با وجود محدودیت‌های مداوم و سنگین در سطح جهانی، تعامل امنیتی بین سطوح داخلی و منطقه‌ای اثر متمایز خود را داشته است. در دوران پس از استعمار، الگوهای منطقه‌ای درگیری در زیرمجموعه شامات بر کل صحنه ژئوپلیتیکی مجتمع امنیت منطقه‌ای خاورمیانه تسلط داشت و واحدهای منطقه‌ای را وادار کرد تا با این الگوها به درجات مختلف تعامل داشته باشند.

با این حال، کمرنگ شدن ناصریسم و اعلام صلح مصر و اسرائیل از یک سو و طلوع انقلاب ایران از سوی دیگر، جاه‌طلبی‌های فزاینده صدام و اقدامات متقابل کشورهای عربی از سوی دیگر، مجتمع فرعی خلیج فارس را به منطقه‌ای محوری در منطقه تبدیل کرده است. بنابراین، تحولات پی‌درپی که زیرمجموعه خلیج فارس از اواخر دهه ۱۹۷۰ شاهد آن بوده است، تأثیر قابل توجهی بر پویایی امنیتی در کل مجتمع امنیت منطقه‌ای خاورمیانه داشته است. به این ترتیب، تمرکز این پژوهش بر زیرمجموعه خلیج فارس به عنوان یک هسته، و بقیه مجتمع امنیت منطقه‌ای خاورمیانه به عنوان یک حاشیه است. بر این اساس، تعاملات پویای امنیتی در سطوح محلی و منطقه‌ای مورد بررسی قرار می‌گیرد تا ارائه تصویری توصیفی از مجموعه امنیتی در مجتمع امنیت منطقه‌ای خاورمیانه را امکان‌پذیر کند.

سطح داخلی

مجتمع امنیت منطقه‌ای خاورمیانه عموماً از کشورهای مدرن تشکیل شده است؛ اگرچه محتوای ساختاری آن هنوز مملو از عناصر ماقبل مدرن است. دولت بر اساس میزان انسجام بین جامعه مدنی و نهادهای دولتی با پویایی‌های امنیتی تعامل دارد. بر اساس درجه وضعیت، کشورهای مجتمع امنیت منطقه‌ای خاورمیانه به سمت انتهای ضعیف‌تر طیف حالت‌های ضعیف و قوی قرار دارند. بنابراین، انسجام سیاسی-اجتماعی تقریباً وجود ندارد. علاوه بر این، جوامع مدنی در مجتمع امنیت منطقه‌ای خاورمیانه برای مدت طولانی در معرض سطوح مختلف خشونت سیاسی و اجتماعی بوده‌اند. در این کشورها دموکراسی وجود ندارد، در حالی که دیکتاتوری و رژیم‌های خودکامه نظام‌های سیاسی غالب هستند. طبق گزارش خانه آزادی (۲۰۱۸، ص ۱۲۱۹)، خاورمیانه بدترین آزادی‌های مدنی را در جهان به دست آورده است.

علاوه بر این، دولت‌های ضعیف فاقد هویت ملی منسجم هستند یا از هویت‌های اقلیت‌های رقیب در قلمرو خود رنج می‌برند. در حوزه سیاسی عربی، دولت تمایل دارد تا قدرت اقتدارگرایی خود را در ازای تضعیف جامعه مدنی، با توجه به آگاهی خود از طرد

داخلی که همیشه یک تهدید وجودی تلقی می‌شود، به حداکثر برساند. دولت به‌عنوان یک موجود، سیاست‌های یکپارچه‌کننده برای مؤلفه‌های اجتماعی خود اتخاذ نکرده است. در عوض، عقلانیت آن به سمت ساختارشکنی، تکه‌تکه شدن و سرمایه‌گذاری در سیاست هویت خیالی گرایش دارد (Mezrag & Draghi, 2020: 12). در غیاب شفافیت و پاسخگویی، فساد، توسعه متزلزل، تشدید فقر، و دولت‌های شکننده از جمله پیامدهای پایدار هستند. در جهان عرب، اسلام‌گرایان فراملی نماینده جنبش‌های مخالف در بسیاری از کشورهای منطقه بوده‌اند. در دوران پس از استعمار، گفتمان‌های ناسیونالیسم عربی، ضد صهیونیسم، و غرب‌ستیز مورد حمایت جمال عبدالناصر و صدام حسین، تلاش کردند تا خیابان‌های عربی را به سمت هویت جمعی عربی بسیج کنند. با این حال، نه اسلام‌گرایان قادر به ایجاد ائتلاف‌های سیاسی گسترده در داخل یا بین کشورهای منطقه بوده‌اند، و نه گفتمان ملی‌گرایان عرب قادر به از بین بردن هویت ملی بوده است. بوزان و ویور استدلال می‌کنند، «جنبش‌های هویتی فرامنطقه‌ای نتوانستند پیوند وستفالیایی را زیر پا بگذارند». بنابراین می‌توان گفت که نظام مستقر از دولت‌های مستقل به‌عنوان سنگری غیرقابل نفوذ در برابر احساسات پان‌عربی و پان‌اسلامیستی عمل کرده است (Buzan & Wæver, 2003: 194-7).

علاوه بر این، اختلافات فرقه‌ای اسلامی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر امنیت نخبگان سیاسی حاکم بوده است. مناقشه سنی و شیعه که پس از انقلاب اسلامی در ایران (۱۹۷۹) شروع شد و پس از سقوط بغداد (۲۰۰۳) تشدید شد، نقش تعیین‌کننده‌ای در بسیج سیاسی ایفا کرده است. تفاوت در اعتقادات و حافظه تاریخی، اردوگاه‌های سنی و شیعه را به سمت سیاسی کردن شدید هویت مذهبی سوق داده است. به عنوان مثال، لفاظی‌های سنی به رهبری عربستان سعودی، بر تضعیف قدرت و جذابیت انقلاب ایران متمرکز شده بود که به عنوان یک پدیده شیعه-ایرانی به تصویر کشیده شد که به دنبال انحراف از سنت اسلامی است (Hashemi & Postel, 2017: 6). در آن سوی خلیج فارس، گفتمان شیعی به رهبری ایران بر ضرورت حمایت از آسیب‌پذیران و مستضعفان در جهان اسلام تأکید کرده است. در آنجا، ایران خود را به‌عنوان حافظ هویت اسلامی معرفی کرده است. الگوهای این درگیری تاریخی به وضوح در پویایی‌های امنیتی منطقه‌ای از زمان سقوط بغداد (۲۰۰۳) منعکس شده است. از آن زمان، هم ایران و هم شورای همکاری خلیج فارس به رهبری عربستان سعودی به طور قابل توجهی برای حفظ و تقویت مذهب خود تلاش مضاعف کرده‌اند.

تعامل بین سطوح محلی و منطقه‌ای زمانی آشکار شد که دولت‌های خاورمیانه به طور گسترده در حمایت از جناح‌های داخلی در کشورهای دیگر مشارکت داشتند. از یک سو ایران از جنبش‌های افراطی حمایت می‌کرد؛ در حالی که عربستان سعودی از جنبش‌های اسلامی محافظه‌کار حمایت می‌کرد. این منازعه را می‌توان در بسیاری از درگیری‌های درون‌دولتی در فلسطین، لبنان، عراق، سوریه و یمن مشاهده کرد. مهمتر از آن، جنگ‌جویان عرب در بازگشت از افغانستان به هسته به اصطلاح القاعده و دیگر گروه‌های اسلام‌گرای رادیکال مانند داعش تبدیل شدند که متعاقباً نقش کلیدی در پویایی‌های امنیتی داخلی، منطقه‌ای و جهانی ایفا کردند. بنابراین، می‌توان استدلال کرد که تمایل بازیگران منطقه‌ای به مشارکت شدید در پویایی‌های امنیت منطقه‌ای، ناشی از ناامنی داخلی آنها بود. به طور خلاصه، بقای رژیم‌های منطقه‌ای در داخل، با انعطاف‌پذیری و مقرون به صرفه بودن در مواجهه با پویایی‌های متغیر امنیت منطقه‌ای همراه بوده است (Buzan & Wæver, 2003: 196).

سطح منطقه‌ای

مجتمع امنیت منطقه‌ای خاورمیانه در پایان جنگ جهانی دوم شروع به شکل‌گیری کرد. از آن زمان، روند استعمارزدایی، که با خروج بریتانیا از خلیج فارس در سال ۱۹۷۱ تکمیل شد، توده بحرانی دولت‌های مستقل را با نگرانی‌های امنیتی پیچیده و همپوشانی برجای گذاشت. علاوه بر این، بسیاری از پویایی‌های درگیری کنونی مجتمع امنیت منطقه‌ای خاورمیانه منشأ تاریخی دارند که می‌توان آن را به سال‌های بین دو جنگ جهانی ردیابی کرد. مهمترین رقابت بین اعراب، درگیری یمن و عربستان بر سر تعیین مرزهای سیاسی (دهه ۱۹۲۰)، مبارزه مصر و عراق بر سر رهبری جهان عرب و تفسیرهای عربیت بود. در مورد مناقشه بین اعراب و غیر عرب‌ها، در درگیری داخلی بین فلسطینی‌ها و مهاجران یهودی (دهه ۱۹۳۰) که ابعاد منطقه‌ای به خود گرفت، به وضوح نشان داده شد. علاوه بر این، درک این نکته مهم است که درگیری‌های تاریخی بین سنی‌ها و شیعیان از قرن هفتم، استعمارگر عثمانی و اعراب (که همچنان خود را در تعدادی از درگیری‌های کردها نشان می‌دهد) و بین امپراتوری‌های عثمانی و ایران وجود

داشته است. با توجه به این پیشینه تاریخی، تعجب‌آور نیست که مجتمع امنیت منطقه‌ای خاورمیانه «در حال جنگ به دنیا آمد» (Buzan & Wæver, 2003: 188).

مجتمع امنیت منطقه‌ای خاورمیانه از زمان استقلال خود، از نظر توزیع قدرت پیچیده‌تر شده است که تا حد زیادی شامل گروهی از کشورها است که از نظر وزن نسبتاً برابرند. با توجه به جغرافیای گسترده و تعاملات امنیتی در هم تنیده، زیرمجموعه‌های امنیتی شام و خلیج فارس به دلیل درهم تنیدگی بین پویایی‌های امنیتی آنها، به‌عنوان کانون اصلی مطالعات امنیتی ظاهر شده‌اند. در مقابل، زیرمجموعه مغرب در آفریقا از مسائل عربی دور شده و به مرور زمان مستقل‌تر شده است. بر این اساس، تمرکز این مطالعه بر روی دو زیرمجموعه اصلی در شام و خلیج فارس، و در تلاش برای درک پویایی امنیتی تاریخی این دو، و میزان همپوشانی مسائل امنیتی آنها با یکدیگر است.

پیشینه تحقیق

در خصوص رقابت چین و آمریکا و یا تحولات منطقه، مقالات و کتاب‌هایی به رشته تحریر درآمده‌اند که به مسائلی از قبیل گسترش حضور و نفوذ چین در خاورمیانه، کاهش حضور آمریکا در منطقه و تقابل ایران و عربستان پرداخته‌اند؛ اما در این پژوهش‌ها تأثیر رقابت استراتژیک چین و آمریکا بر نظم و امنیت در خاورمیانه مورد کنکاش دقیق قرار نگرفته است.

شفیعی و فرجی نصیری (۱۳۹۳) در مقاله‌ای تحت عنوان «ترتیبات سیاسی-امنیتی در غرب آسیا و تأثیر آن بر امنیت ج.ا.ایران» در پی پاسخ به این سؤال بوده‌اند که ترتیبات سیاسی-امنیتی در غرب آسیا بر چه اساسی بوده و چه تأثیری بر امنیت ملی ایران دارد. این مقاله ترتیبات سیاسی-امنیتی در غرب آسیا را بر اساس موازنه قدرت دانسته و عنوان می‌کند که این شرایط می‌تواند قدرت نقش‌آفرینی ایران را به عنوان نیروی توازن‌بخش در این منطقه افزایش داده و از این طریق منافع امنیتی ایران را تأمین سازد.

روشن و فرجی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای تحت عنوان «روابط آمریکا و چین» به رقابت این دو کشور در غرب آسیا می‌پردازند و عنوان می‌کنند که ارتباط میان این دو کشور دارای ماهیتی پیچیده است و از گسترش همکاری در زمینه تجارت و بازرگانی تا بی‌اعتمادی و سوءظن متقابل در زمینه‌های استراتژیکی متغیر است. در ادامه، این مقاله بحث می‌کند که رقابت این دو کشور بر دینامیسم‌های منطقه‌ای و موازنه قدرت در منطقه و جهان تأثیر دارد.

تی. وی. پائول (۲۰۱۹) در مقاله‌ای تحت عنوان «زمانی که موازنه قدرت با جهانی‌شدن تلاقی می‌کند: چین، آمریکا و کشورهای کوچک غرب آسیا» به بررسی این مسئله می‌پردازد که چگونه کشورهای کوچک این منطقه سعی دارند تا از دو کشور چین و آمریکا بدون گرفتار شدن در محور استراتژیک این دو کشور نهایت بهره را ببرند. این مقاله عنوان می‌کند که رقابت چین و آمریکا در عصر جهانی‌شدن اقتصاد، پنجره‌ای به روی کشورهای کوچک این منطقه جهت حداکثرسازی بهره‌مندی از این شرایط بدون وابستگی شدید به هر کدام از این دو دولت گشوده است.

جینگ دونگ اواینگ (۲۰۱۹) در مقاله‌ای تحت عنوان «ابتکار کمربند جاده چین در غرب آسیا و پاسخ آمریکا» به این بحث می‌پردازد که پروژه چینی کمربند جاده با هدف تحول چشم‌انداز اقتصادی صورت گرفته است که چین، اوراسیا و منطقه اقیانوس آرام و هند را به یکدیگر پیوند می‌دهد. این مقاله بحث می‌کند که با عدم اعتماد استراتژیک و همچنین منازعات موجود، آمریکا نسبت به مقاصد چین رویکرد مثبتی ندارد و این پروژه رقابت دو کشور آمریکا و چین را تشدید می‌کند.

در مقاله «تأثیر رقابت چین و آمریکا در شرق آسیا بر امنیت منطقه آسیا و اقیانوسیه» (Diao, 2024) اشاره شده منطقه آسیا و اقیانوسیه به مرکز ثقل بعدی ژئواستراتژیک جهانی تبدیل شده و ظهور چین نشان‌دهنده از بین رفتن نظم جهانی تک‌قطبی است. این نویسنده نتیجه می‌گیرد که سیاست قدرتهای بزرگ مدتهاست که روابط بین‌الملل در آسیا و اقیانوسیه را شکل داده است و علیرغم استفاده از اهمیت دولتهای کوچک و نهادهای منطقه‌ای در سیاست آسیای شرقی، قدرتهای بزرگی مانند ایالات متحده، چین و ژاپن همچنان بر خطمشی این سیستم منطقه‌ای تسلط دارند و رقابت قدرت چین و آمریکا در منطقه پاسیفیک،

روابط بین قدرتهای شرق آسیا را پیچیده کرده است؛ زیرا بی‌اعتمادی و سوءظن به قدرتهای خارجی همچنان در حافظه کشورهای منطقه وجود دارد که ریشه عمیقی در ادراکات تاریخی آنها دارد.

در مطالعات صورت گرفته به تأثیر متغیر مستقل یعنی «رقابت استراتژیک چین و آمریکا» بر متغیر تابع یعنی «نظم انتقالی خاورمیانه» به طور دقیق اشاره نشده است؛ بنابراین در نوآوری پژوهش پیش روی «رقابت استراتژیک چین و آمریکا» به عنوان متغیر مستقل و «نظم انتقالی در منطقه خاورمیانه» به عنوان متغیر تابع در نظر گرفته شده و تأثیر متغیر مستقل بر متغیر تابع مورد بررسی قرار گرفته است.

روش تحقیق

روش تحقیق این پروژه توصیفی-تحلیلی و شیوه جمع‌آوری اطلاعات و مطالب آن عمدتاً کتابخانه‌ای است. استفاده از اینترنت و کتابخانه دانشگاه‌ها و سازمان‌ها از جمله ابزارهای دسترسی به اطلاعات بوده است. داده‌های مورد نیاز این تحقیق اساساً از طریق روش کتابخانه‌ای گردآوری شده است.

جغرافیای خاورمیانه

واژه خاورمیانه اولین بار در سال ۱۹۰۲ توسط ناخدای آمریکایی آلفرد ماهان در صحنه بین‌المللی مطرح شد (Davison, 1960: 665). اگرچه معنای آن هنوز مورد بحث است، واژه خاورمیانه به طور گسترده تنها در طول جنگ سرد رایج شد (Koch & Stivachtis, 2019: 1). این اصطلاح به یک منطقه جغرافیایی اطلاق می‌شود که میان قاره‌های جهان باستان، از غرب از دریای مدیترانه تا ایران در شرق، و از شمال به جنوب از دریای سیاه تا دریای عرب امتداد دارد (Marshall, 2015: 122). خاورمیانه به عبارتی دیگر همان چهارچوب سرزمینی امپراتوری هخامنشی است که بعدها با شکست ساسانی‌ها به دست اعراب مسلمان، عنصر عربی به آن افزوده شده و سپس قبایل ترک مهاجر دشت اورخون نیز به آن افزوده شدند (Levinson, 2011). در خاورمیانه، خلیج فارس به دلیل اهمیت ژئوپلیتیکی و اقتصادی منابع عظیم نفتی آن برای نظم اقتصادی جهانی، به عنوان یک منطقه محوری ظهور کرده است (Shayan, 2017: 3). لازم به ذکر است که حتی نامگذاری منطقه نیز از دهه ۱۹۶۰ موضوع مناقشه گسترده بین اردوگاه‌های ایران و عرب بوده است. ملی‌گرایان عرب خواستار نامگذاری این منطقه به عنوان خلیج عربی هستند (Zraick, 2016). بنابراین، در این تحقیق، خلیج فارس نامی است برای اشاره به منطقه جغرافیایی متشکل از کشورهای شورای همکاری خلیج فارس و کشورهای غیرعضو شورای همکاری خلیج فارس که شامل بحرین، کویت، عمان، قطر، عربستان سعودی و امارات متحده عربی ایران و عراق است.

یافته‌های تحقیق

سیاست آمریکا و چین در قبال خاورمیانه، بین تداوم و تغییر

منطقه خاورمیانه برای آمریکا و چین از جایگاه مهمی برخوردار است و هر دو کشور در این منطقه از نفوذ بالایی برخوردارند. در چهارچوب افزایش رقابت کنونی میان دو کشور، انتظار می‌رود که تحرکات این دو کشور در منطقه شاهد تغییراتی باشد. احتمالاً سیاست‌ها و رویکردهای تازه‌ای مدنظر قرار گیرد و یا اینکه طرفین وارد ائتلاف‌هایی شوند؛ به گونه‌ای که این رقابت منجر به مشارکت گسترده‌تر در مسائل و تحولات منطقه خواهد شد. می‌توان این تداوم و تغییر را که ممکن است سیاست و نفوذ هر دو کشور در منطقه را تحت تأثیر قرار دهد، به شرح زیر مورد کاوش قرار داد:

اهمیت و جایگاه راهبردی منطقه از نظر آمریکا و چین

منطقه خاورمیانه یکی از مهمترین مناطق فرعی در نظام بین‌الملل به شمار می‌رود. این منطقه قلب جهان و حلقه وصل شرق و غرب به شمار می‌رود و آب‌راه‌هایی که بیشترین حجم تجارت جهانی از آن گذر می‌کند، این منطقه را از دیگر مناطق جهان ممتاز گردانیده است. همچنین این منطقه دارای جایگاه تاریخی و تمدنی مهمی است و منابع خدادادی، مخصوصاً منابع انرژی و نفت، به

این منطقه اهمیت ویژه‌ای بخشیده است. علاوه بر آن، این منطقه در دوران جنگ سرد نیز رقابت ژئوپلیتیک را تجربه کرده است و علیرغم اینکه نظام بین الملل تک قطبی شده است، این منطقه همچنان صحنه رقابت قدرت‌های بزرگ جهانی بویژه ایالات متحده و چین شده است؛ به‌گونه‌ای که این منطقه، نمونه کوچکی از منازعه میان دو ابرقدرت در سطح جهان را به نمایش می‌گذارد (Chas, 2021).

ایالات متحده به خاورمیانه به‌عنوان مهمترین منبع نفت جهان می‌نگرد. علاوه بر آن، با توجه به موقعیت جغرافیایی این منطقه که حجم قابل توجهی از تجارت جهانی از آنجا عبور می‌کند و به حکم جنگ تمدنی بین شرق و غرب، و وجود اسرائیل در این منطقه و تلاش آمریکا برای حفظ بقای آن و اهمیت این منطقه در چهارچوب مقابله با قدرت‌های رقیب مانند چین و روسیه، خاورمیانه، یکی از ستون‌های سیطره ایالات متحده در سطح جهان به شمار می‌رود. به استثنای برخی نظامها که با ایالات متحده و نفوذ آن در منطقه مخالفت می‌ورزند، اکثر کشورهای این منطقه از هم‌پیمانان دیرین ایالات متحده و از طرفداران اصلی نظام فعلی بین الملل به شمار می‌روند. با این همه، ایالات متحده به بهانه وجود قدرت‌های مخالف مانند ایران، برای تسلط بر منطقه و ایجاد توازن مورد نظر تلاش می‌کند (Freeman, 2021).

اما در مورد چین، این کشور به حکم نزدیکی جغرافیایی و رواج تجارت بین این کشور و کشورهای منطقه، با کشورهای خاورمیانه روابط تاریخی مهمی دارد. با پر رنگ‌تر شدن حضور چین، کشورهای منطقه از روابط اقتصادی، فناوری و توسعه‌ای مثال‌زدنی با چین برخوردار شدند و چین نیز تقریباً ۶۰ درصد از انرژی مورد نیاز خود را برای به گردش در آوردن چرخ تولیدات روزافزون خود از منطقه خاورمیانه تأمین می‌کند. خاورمیانه از لحاظ جغرافیایی و نیز از نظر فراهم کردن بازار برای طرح‌های کلان کمربند اقتصادی چین در سطح بین الملل، مخصوصاً ابتکار کمربند جاده جایگاه مهمی دارد (Singh, 2024). بنابراین، چین مهمترین شریک تجاری کشورهای خاورمیانه است و اولین مراحل طرح‌های چین برای سیطره اقتصادی بر نظام بین الملل از خاک کشورهای منطقه می‌گذرد. بی‌تردید این سیطره اقتصادی، سیطره سیاسی را نیز به دنبال خواهد داشت و الگوی اقتصادی چین به جای «الگوی غربی» در منطقه تبلیغ می‌شود. از طریق بانک توسعه آسیایی که با بانک و صندوق بین المللی پول که تحت سیطره آمریکا است رقابت دارد، با اجرای طرح‌های توسعه‌ای در کشورهایی که از بحران مالی رنج می‌برند، الگوی اقتصادی چین تبلیغ می‌شود، و شاید بتوان گفت که شراکت چین و ایران که اخیراً اعلان شد، نمونه عملی این الگو است.

بی‌تردید، هر دو قدرت آمریکا و چین به اهمیت اقتصادی منطقه خاورمیانه پی برده‌اند. کشورهای منطقه نه‌تنها در شمار بزرگترین تولیدکنندگان نفت و گاز در سطح جهان به شمار می‌روند، بلکه خاک این کشورها سرشار از ثروتهای خدادادی است. بزرگترین ذخیره نفتی و گازی در جهان، در این منطقه در خلیج فارس و در کشورهای شمال آفریقا قرار دارد. اگر همانطور که برخی از صاحب‌نظران می‌گویند، در آینده مصرف نفت کاهش یابد، اما گاز همچنان یکی از ثروتهای این منطقه است. روز به روز حوزه‌های گازی جدیدی کشف می‌شود که منبع انرژی و موتور محرک اقتصادهای بزرگ جهان به‌شمار می‌رود. اما در مورد تجارت جهانی باید گفت که اگر حرکت تجارت در بنادر و آبراهه‌های حساسی که در منطقه خاورمیانه واقع است مانند بنادر عربی در خلیج فارس و دریای سرخ و یا آبراهه‌های بین المللی همچون تنگه هرمز و باب المندب و یا کانال سوئز دچار اختلال شود، تجارت جهانی نیز مختل می‌شود. یعنی ادامه رشد اقتصادی چین و آمریکا و حتی رشد اقتصادی جهان و جریان تجارت در حال حاضر و در آینده به گونه تنگاتنگی به منطقه خاورمیانه گره خورده است. علاوه بر آن، سرعت رشد جمعیت اکثر کشورهای منطقه و افزایش سطح درآمدهای برخی از آنها، و سرعت رشد اقتصادی برخی دیگر، سبب می‌شود که این کشورها بازار خوبی برای سرمایه‌گذاری و به کار انداختن سرمایه‌ها در حوزه‌های مختلف، و حتی بازار خوبی برای فروش و صدور صنایع دفاعی و نظامی باشد.

نفوذ نظامی آمریکا در مقابل نفوذ اقتصادی چین

ایالات متحده آمریکا برای حمایت از منافع خود، حضور راهبردی نظامی خود در خاورمیانه را حفظ می‌کند. پایگاه‌های نظامی و حضور گسترده نظامی آمریکا همچون چتر حمایتی است که امنیت و ثبات منطقه خاورمیانه را تأمین کرده است. همچنین ایالات متحده روابط اقتصادی راهبردی در خاورمیانه دارد. این کشور با کشورهای خلیج فارس در استخراج و صدور نفت از قدیم مشارکت

داشته است و هم‌اکنون نیز از بزرگترین شرکای تجاری و سرمایه‌گذاری کشورهای خاورمیانه به شمار می‌رود. کشورهای منطقه خدمات و کالاهای پیشرفته مورد نیاز خود چون ابزار آلات صنعتی، تجهیزات پزشکی، فن‌آوری، کالاهای مصرفی، وسایل حمل و نقل و لوازم یدکی را از ایالات متحده تأمین می‌کنند. بر اساس گزارش صندوق بین‌المللی پول حجم تجارت میان آنها در سال ۲۰۲۰ میلادی به ۱۱۳ میلیارد دلار رسیده بود (Hong, 2023). در عین حال، سرمایه‌گذاری‌های مستقیم آمریکا در خاورمیانه طی سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۹ میلادی به ۷۵ میلیارد دلار رسید (Statista, 2019). در مقابل، بسیاری از کشورهای منطقه صدها میلیارد دلار از ذخایر ملی خود را در ایالات متحده سرمایه‌گذاری کرده‌اند.

اما چین برای حمایت از طرحهای اقتصادی و سرمایه‌گذاری شهروندان خود، حضور امنیتی کم‌رنگی دارد که برخی آن را حضور نظامی نرم می‌نامند و برای حمایت از حرکت تجارت در آبراهه‌های راهبردی نیز حضور نظامی محدودی دارد (Jamshidi & Yazdanshenas, 1399: 92). در نتیجه می‌توان گفت که حضور چین، اساساً به اقتصاد وابسته است. این کشور توانسته است روابط اقتصادی خود را با کشورهای منطقه توسعه دهد؛ تا جایی که از سال ۲۰۱۶ میلادی این کشور به مهم‌ترین شریک اقتصادی کشورهای منطقه بدل شده است، و کشورهای منطقه در طرح‌های توسعه‌ای آینده‌نگر کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت خود به شراکت با چین تکیه دارند.

آمارها نشان می‌دهد که حضور اقتصادی چین در منطقه به خاطر رشدی که در سالهای اخیر داشته است، از حضور آمریکا پیشی گرفته است. و این امر نشان می‌دهد که چین با گامهای پرشتاب در پی تحقق راهبرد کلی خود در منطقه پیش می‌رود. چین کالاهای صنعتی و مصرفی متنوع مورد نیاز کشورهای منطقه را با قیمت‌های رقابتی و با کیفیت‌های مختلف تأمین می‌کند. حجم سرمایه‌گذاریهای چین در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا طی سالهای ۲۰۰۵ تا ۲۰۲۰ میلادی تقریباً به ۱۹۷ میلیارد دلار رسیده است (American Enterprise Institute, 2022). در عین حال، حجم مبادلات تجاری میان چین و کشورهای منطقه خاورمیانه در سال ۲۰۲۰ میلادی علی‌رغم بحران کرونا و پیامدهای آن بر تجارت جهانی و مخصوصاً تجارت چین، به ۱۵۱ میلیارد دلار رسیده است (IMF, 2020) که از حجم تجارت کشورهای منطقه با ایالات متحده بیشتر است.

تردیدها درباره کاهش اهمیت خاورمیانه در سایه رویکردهای بایدن

دولت بایدن در تلاشی که همچنان ادامه دارد، می‌کوشد تا به تاسی از اوپاما رهیافت‌های راهبردی خود در خاورمیانه و مخصوصاً رهیافت امنیتی را بازتدوین کند، و هنوز مشخص نیست که آیا بر اساس مکانیسم کاری جدید، این رهیافت چتر حمایتی آمریکا را برای امنیت منطقه نگه می‌دارد یا همان‌گونه که برخی از اندیشکده‌های آمریکایی می‌گویند، در پی کاهش اهمیت خاورمیانه برای ایالات متحده از فعالیت امنیتی خود در این منطقه کاسته است. برخی بر این باورند که راهبرد بازنگری در حضور نظامی آمریکا و انتقال بخشی از نیروهای آمریکایی به اقیانوس آرام با هدف مقابله با چین، بر حضور نظامی آمریکا در خاورمیانه تأثیر منفی برجای خواهد گذاشت (Hoffman, 2022). اما تصور اینکه ایالات متحده خلاً امنیتی در منطقه بر جای گذارد تا قدرتهای رقیب به همین سادگی این خلاً را پر کنند، چندان ساده نیست. به احتمال زیاد مسأله بازنگری حضور نظامی آمریکا، خاورمیانه را از توجه ایالات متحده خارج نخواهد کرد و این کشور اجازه نخواهد داد که چین و یا روسیه و یا هر دوی این قدرتها معادله امنیتی بدیلی را که قطعاً به نفع آمریکا نخواهد بود، در منطقه پیاده کنند. به گل نشستن کشتی «اور گیون» در کانال سوئز و مسدود شدن این آبراهه حیاتی، اهمیت خاورمیانه در سیاست بین‌الملل و نقش این منطقه در حفظ جایگاه هر کشوری در نظام بین‌الملل را ثابت کرد و نشان داد که نفت در حفظ جایگاه ایالات متحده نقش به‌سزایی دارد.

همچنین چین به‌وسیله شراکت با کشورهای خاورمیانه در زمینه فن‌آوری اینترنت نسل پنجم جی‌فایو همکاری را آغاز کرد که مایه نگرانی واشنگتن را فراهم کرد؛ زیرا که در این فضای رقابتی، مزایای اقتصادی آن، کفه ترازو را به نفع چین سنگین کرده و زمینه را برای افزایش نفوذ امنیتی و اطلاعاتی فراهم می‌کند. این امر سبب شده است که آمریکا بر برخی از کشورهای منطقه برای جلوگیری از نفوذ این تکنولوژی چین فشار آورد. این اوضاع نشان می‌دهد که یک جنگ سرد تکنولوژیک در راه است. علاوه بر آن، طرح کمر بند راه، روز به روز بر نفوذ چین می‌افزاید و زمینه سیطره چین و حضور این کشور در خاک کشورهای خاورمیانه را

فراهم می‌کند. سیطره چین کم‌کم با حضور نظامی این کشور در برخی از کشورهای منطقه و در بنادر اصلی که در مسیر این طرح قرار دارند، بیشتر تثبیت می‌شود و این امر رفته‌رفته جلوی نفوذ آمریکا را می‌گیرد و در آینده کنترل حرکت تجارت را در دست چین قرار خواهد داد (Count, 2024).

زمنه‌هایی که کاهش اهمیت نفت خاورمیانه و کارایی هرگونه ائتلاف بدیل منطقه‌ای را دلیل عقب‌نشینی آمریکا از منطقه بیان می‌کنند، صرفاً گمانه‌زنی‌هایی بیش نیستند؛ مخصوصاً که چین در صدد بر آمده است تا نزاع با آمریکا را به خارج از منطقه حیاتی خود و به خاورمیانه بکشاند. علاوه بر آن، در راهبرد ایالات متحده در موضوع مقابله با گسترش نفوذ چین، وجود هم‌پیمانان ایالات متحده که به نفت خاورمیانه چشم دوخته‌اند، نقش محوری دارد. هر کدام از کشورهای منطقه که چتر حمایتی آمریکا برایش چندان کارایی ندارد، ایالات متحده برای این کشورها، از ائتلاف‌های بدیل و ابتکارات امنیتی به‌عنوان جایگزینی برای چتر حمایتی امنیتی خود استفاده کرده است. بنابراین، هنوز زود است که از تغییر بنیادین و گسترده سیاست آمریکا در قبال خاورمیانه سخن بگوییم. همان‌گونه که وزیر امور خارجه آمریکا گفته است، جابه‌جایی نیروهای آمریکایی صرفاً مانور تاکتیکی است که همیشه انجام می‌شود و به هیچ‌عنوان به معنای کاهش نقش ایالات متحده در منطقه نیست (Harrison, 2022).

میزان آمادگی چین و دیگر قدرت‌های رقیب آمریکا برای حضور و مقابله با فشارهای آمریکا

چین برای پایان دادن به کشمکش با ایالات متحده از طریق گفتگو و تفاهات دوجانبه تمایل نشان می‌دهد و تلاش می‌کند که از ورود به قطب‌بندی راهبردی پرهیز کند. با این همه، فضای رقابت همچنان پابرجاست. و نظر به اینکه خاورمیانه یک منطقه حیاتی است که منافع هر دو طرف بیش از هر منطقه دیگری در آن تبلور یافته است، و نظر به اینکه چین برای اوج گرفتن، سیاست آرامی را در پیش گرفته است که بیشتر بر ابتکارات اقتصادی تکیه دارد، می‌توان گفت که چین از وجود چتر حمایت امنیتی آمریکا در منطقه سود می‌برد. هر دو کشور چین و آمریکا در مورد ضرورت تأمین ثبات منطقه و پایان دادن به جنگ‌های منطقه‌ای اتفاق نظر دارند؛ چراکه در سایه ثبات منطقه است که طرح‌های اقتصادی چین رونق می‌گیرد، بازارهای ثابتی برای کالاهای چین فراهم می‌شود و نفت مورد نیاز کارخانجات رو به رشد چین تأمین می‌شود. با این همه، چین و یا روسیه هر گاه فرصتی پیدا کنند، از تلاش برای تغییر نقشه ژئوپلیتیک منطقه به نفع خود کوتاهی نمی‌کنند؛ مخصوصاً چین که در راستای تثبیت جایگاه اقتصادی و راهبردی خود در جهان و تضعیف هژمونی آمریکا، در صدد بر آمده تا سطح همکاری‌های خود با برخی از قدرت‌های مطرح منطقه را گسترش دهد؛ به‌ویژه بعد از اینکه بایدها برای مقابله با خطر چین، ائتلاف‌هایی را در جنوب شرق آسیا ایجاد کرد. بعد از آنکه وزیر امور خارجه چین وانگ یی در ۲۵ مارس ۲۰۲۱ میلادی اعلام کرد که کشورش برای حمایت از برجام و دفاع از منافع مشروعش در رابطه با ایران تلاش خواهد کرد، به خوبی مشخص شده است که این کشور از برجام و رابطه با ایران در راستای رقابت با آمریکا استفاده می‌کند. امضای سند راهبردی همکاری با ایران که در ۲۷ مارس ۲۰۲۱ میلادی در تهران، اساساً در راستای مقابله با آمریکا صورت گرفت و این نشان می‌دهد که چین عملاً تحركات خود را آغاز کرده است. با توجه به سیاست چین و آرزوی دیرینه‌اش که همانا نفوذ به قلب منافع آمریکا است، دیری نخواهد پایید که چین سوار بر بال‌های این تفاهم‌نامه، خود را به خاورمیانه خواهد رساند و قراردادهای اقتصادی و تجاری را نه تنها با ایران، بلکه با بقیه کشورهای منطقه نیز منعقد خواهد کرد (Dorraj, 2020: 125).

داستان روسیه هم چندان متفاوت نیست و به نظر می‌رسد که این کشور آماده است نقش گسترده‌تری در خاورمیانه ایفا کند. روسیه برای اینکه فشارهای پیمان آتلانتیک شمالی را در مناطق نفوذ سنتی خود کاهش دهد به نقش‌آفرینی‌های گسترده در خاورمیانه دست می‌زند. موضع رسمی روسیه در قبال برجام و رابطه با ایران با روح رقابت ژئوپلیتیک همخوانی دارد و این کشور در صدد است تا برای مقابله با فشارهای احتمالی آمریکا اهرم‌های قدرت بیشتری کسب کند. اما هنوز نمی‌توان گفت که چین یا روسیه یا هر قدرت دیگری می‌تواند جای آمریکا در خاورمیانه را بگیرد و یا این آمادگی را دارد که چتر امنیتی بدیلی را در خاورمیانه تأمین کند. حتی نمی‌توان گفت که این کشورها طرحی برای گسترش حوزه رقابت با ایالات متحده در منطقه دارند. در مقابل، کشورهای منطقه نیز در اینکه امتیازات امنیتی به چین واگذار کنند تردید دارند؛ زیرا با رویکرد چین در قبال برخی مسائل مخالف هستند. به‌عنوان نمونه کشورهای خلیج فارس به موضع چین در قبال ایران به دیده تردید می‌نگرند (Hanau & Wulzer, 2024).

33). از آنجا که از نظر اسرائیل، چین از مسائل جهان عرب حمایت می‌کند، چندان به این کشور روی خوش نشان نمی‌دهد. در نتیجه می‌توان گفت که کشورهای منطقه نمی‌خواهند چین جای آمریکا را در منطقه بگیرد. اما می‌خواهند که از نفوذ اقتصادی چین برای فشار بر آمریکا استفاده کنند تا این کشور را در مورد ادامه حمایت از کشورهای منطقه قناعت داده و نظر این کشور در مورد برخی مسائل را تغییر دهند. از سویی دیگر، چین بیم دارد که مبادا دخالت این کشور در مسائل منطقه و ورود به نزاع‌ها، دستاوردها و طرح‌های اقتصادی و منافع راهبردی این کشور در منطقه را به مخاطره اندازد.

چین همچنان روابط اقتصادی خود را با کشورهای خاورمیانه گسترش می‌دهد و طرح‌های کلان خود را که اقتصاد کشورهای منطقه را به اقتصاد رو به رشد پکن متصل می‌کند، تکمیل خواهد کرد. از مهمترین این برنامه‌ها می‌توان به طرح کمربند راه اشاره کرد که دیر یا زود پکن را به قدرتی که تأثیرگذاری بیشتری در سیاست‌های منطقه‌ای و جهانی دارد، تبدیل خواهد کرد، و این امر نفوذ و جایگاه ایالات متحده را نه تنها در منطقه، بلکه در سطح جهان کم‌رنگ‌تر خواهد کرد. به همین سبب ایالات متحده در تلاش است جلوی نفوذ چین را بگیرد. لذا می‌توان گفت که منطقه در آینده شاهد یک رقابت تنگاتنگ خواهد بود و با توجه به شرایط پیچیده منطقه‌ای و درگیری‌های ادامه‌داری که زمینه دخالت‌های خارجی را فراهم می‌کند، و در هم تنیدگی حضور آمریکا و چین، و شدت رقابت این دو، و با توجه به اینکه خاورمیانه صحنه مقابله خارج از منطقه حیاتی واشنگتن و پکن و حیاط خلوتی برای نزاع‌های بین‌المللی آینده است، می‌توان گفت که منطقه خاورمیانه در این رقابت و نزاع به شدت تحت تأثیر قرار می‌گیرد (Cau, 2019: 39).

پیامد قطب‌بندی میان آمریکا و چین بر ای منطقه خاورمیانه

به حکم موقعیت ژئوپلیتیک و منابع خدادادی سرشاری که منطقه خاورمیانه از آن برخوردار است، همه قدرت‌های جهانی علی‌رغم اختلاف دیدگاه و تفاوت در ایدئولوژی‌های سیاسی، به این منطقه چشم دوخته‌اند. کارشناسان بر این باورند که با ظهور چین به‌عنوان قدرت بزرگ اقتصادی، ساختار بین‌الملل شاهد قطب‌بندی تازه‌ای خواهد بود و جهان از حالت تک‌قطبی به دو یا چند قطبی تغییر خواهد کرد و منطقه خاورمیانه از پیامدهای این تحولات، چه مثبت و چه منفی، تأثیر خواهد پذیرفت. در اینجا برای بررسی اثر احتمالی قطب‌بندی آمریکا و چین بر کشورهای منطقه، دو دیدگاه متفاوت بررسی می‌شود. دیدگاه اول این است که هر دو قدرت جهانی، از رویارویی مستقیم پرهیز کرده و بدون ایجاد تعدیل، وضعیت موجود را حفظ کنند. دیدگاه دوم این است که هر دو طرف وارد میدان رقابت شوند و جنگ سردی درگیرد که آتش آن مناطق تماس بین دو قدرت، از جمله خاورمیانه را در برگیرد، که شکل‌گیری دوباره ائتلاف‌ها و بازتعریف راهبرد کشورهای منطقه از پیامدهای آن خواهد بود.

پیامدهای رقابت چین و آمریکا در خاورمیانه و در سایه پرهیز از رویارویی مستقیم

این پژوهش بر این باور است که اگر چین به جایگاه و نفوذ ایالات متحده در منطقه لطمه‌ای وارد نکند، به احتمال زیاد گسترش نفوذ این کشور به عنوان قدرتی تأثیرگذار در تحولات خاورمیانه مسالمت آمیز خواهد بود، و روابط دو جانبه‌ای که کشورهای منطقه با هر یک از دو قدرت چین و آمریکا دارند، به حفظ و ادامه وضعیت موجود کمک خواهد کرد. بسیاری از کشورهای منطقه به غیر از ایران و سوریه روابط مستحکمی به خصوص در حوزه‌های نظامی-امنیتی و اقتصادی با ایالات متحده دارند. در عین حال، اکثر کشورهای منطقه روابط اقتصادی پایدار و رو به رشدی با چین هم دارند. بر اساس همین منطق، آنچه این دیدگاه را تقویت می‌کند این واقعیت است که امنیت انرژی برای هر دو کشور ایالات متحده و چین از اهمیت بسزایی برخوردار است. هر دو کشور از توقف جریان صادرات نفت و پیامدهای آن بر بازارهای جهانی نگران هستند. این اتفاق نظر می‌تواند یک آرامش نسبی را در رقابت فشرده بین دو کشور ایجاد کند؛ شرایطی که در آن از یک سو شاهد افزایش قدرت اقتصادی چین هستیم و از سویی دیگر، ایالات متحده در تلاش است تا راه را بر اژدهای چینی ببندد و نگذارد چین به طرح هژمونی منطقه‌ای در شرق آسیا جامه عمل بپوشاند. وضعیت کنونی این فرصت را برای کشورهای منطقه فراهم می‌کند تا از ممر رابطه با هر دو طرف چین و آمریکا، دستاوردهای لازم را داشته باشند. چین در زمینه فناوری پیشرفته ارتباطات همراه نسل پنجم و مشارکت در ایجاد زیرساخت‌ها و راه‌اندازی طرح‌های انرژی تجدیدپذیر خورشیدی و هسته‌ای با کمترین هزینه، به پیشرفت‌هایی دست یافته است. به عنوان مثال چین در سال ۲۰۱۹ میلادی

بزرگترین شریک اقتصادی عربستان سعودی و دومین شریک اقتصادی اسرائیل به‌شمار می‌رفت (Carlstrom, 2024)، و در طی سال گذشته تفاهم‌نامه‌های گوناگونی را با سیزده کشور منطقه به امضاء رساند. در سوی دیگر، ایالات متحده که به‌عنوان ابرقدرت جهان، چندین دهه در خاورمیانه نفوذ داشته و در حوزه‌های نظامی - امنیتی دست بالا را دارد، فرصت همکاری در حوزه‌های امنیتی، تسلیحاتی، اقتصادی و سرمایه‌گذاری را فراهم کرده است که ثمره آن امنیت و رفاه ملت‌های منطقه است.

شایان ذکر است که احتمال دارد تحولات اخیر منطقه بر پایداری وضع موجود کمک کند که از مهمترین آنها تفاهم‌نامه‌های صلح ابراهیم است که میان چندین کشور عربی با اسرائیل به امضاء رسیده است. امضای این تفاهم‌نامه‌ها، جایگاه واشنگتن در منطقه را در مقابل هر قدرت رقیب دیگری بیشتر تثبیت می‌کند. ایالات متحده در راستای پیشبرد سیاست بسیج شرکای منطقه‌ای جهت مقابله با کشورهای مخالف همچون ایران، از این تفاهم‌نامه‌ها استفاده کرده و ضمن تثبیت جایگاه خود در منطقه، هزینه‌های حفظ امنیت را کاهش می‌دهد. نزاع میان برخی شرکا در منطقه، مخصوصاً کشورهای عربی و اسرائیل، می‌تواند برای آمریکا هزینه‌بر باشد. اما سیاست ایالات متحده آمریکا در دولت کنونی و نیز در دو دولت قبلی، درباره صلح و ثبات منطقه، چندان از قاطعیت برخوردار نبوده و نیست. اوپاما در مورد دخالت در مسأله سوریه تردید به خرج داد و ترامپ به طور ناگهانی از دخالت در سوریه عقب نشست. این امر نگرانی و تردیدهای رهبران منطقه در مورد پایداری آمریکا در تأمین امنیت کشتی‌رانی و حمایت از امنیت آبراهه‌های منطقه را برانگیخته است. در چنین شرایطی که تردیدها در مورد موضع آمریکا بالا گرفت، کشورهای منطقه با انجام دیدارهایی در بالاترین سطوح و ایجاد ساز و کار همکاری در حوزه‌های مختلف، به دو قدرت جهانی دیگر یعنی چین و روسیه روی آوردند. روسیه با انگیزه اینکه بار دیگر به یک ابر قدرت جهانی تبدیل شود، و با حضور نظامی در لیبی و همچنین به برکت روابط اقتصادی که با کشورهای گروه اوپک پلاس چون مصر و الجزایر و عربستان سعودی دارد، توانسته است ضمن ترمیم روابط دو جانبه خود با کشورهای منطقه، خود را به‌عنوان یک میانجی بی‌طرف در منازعات منطقه‌ای معرفی کند. دستاورد دیگر روسیه این بود که برخی کشورهای منطقه از جمله عربستان سعودی، قطر و مصر به اسلحه روسی توجه نشان دادند. همچنین ترکیه که یک عضو مهم ناتو به‌شمار می‌رود، بر علیه منافع ایالات متحده و پیمان ناتو موضع‌گیری کرد (Oprysko, 2020: 54).

پیامدهای رقابت بر سر خاورمیانه در سایه قطب‌بندی جدید

در راستای رقابت رو به افزایش میان دو طرف، جهان شاهد آن است که نزاع اصلی بر سر کشورهای خاورمیانه به طور واضح در بگومگوهای سیاسی در درون سازمان‌های بین‌المللی، از جمله شورای امنیت و آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای بروز می‌کند. به‌عنوان مثال مشاهده می‌شود که در این سازمان‌ها، همیشه میان اعضاء بر سر پرونده هسته‌ای ایران اختلاف نظر هست و هر طرف سعی دارد از این مسائل برای پیشبرد منافع خود استفاده کند. در گذشته نیز اتفاق افتاده است که طبق رهیافت واقع‌گرایانه در روابط بین‌الملل، چین و روسیه در صدد بوده‌اند تا هرگاه فرصتی یافتند، با هدف خنثی‌سازی تلاش‌های آمریکا و یا کم‌رنگ کردن مشروعیت قانونی آمریکا، با سیاست‌های تک‌تازی آمریکا مخالفت کنند که مخالفت با آمریکا برای فعال کردن «اسنپ بک» علیه ایران، نمونه آن است. این سناریو بر تحولات وضعیت فعلی که ناشی از دو راهبرد متضاد است تکیه دارد که هر کدام در واکنش به دیگری معنا پیدا می‌کند؛ یعنی در پاسخ راهبرد ایالات متحده که به صورت «رو آوردن به شرق» و با هدف مقابله با گسترش مداوم چین صورت می‌گیرد، راهبرد چین به صورت «رو آوردن به غرب» با هدف ایجاد مشکلات سیاسی در مناطق دیرین نفوذ ایالات متحده اتخاذ می‌شود که برای مقابله با تک‌تازی‌های آمریکا و خنثی‌سازی طرح‌های ضد چینی صورت می‌گیرد (Cheney, 2020). برای درک بازتاب رقابت چین و آمریکا بر سر کشورهای منطقه، قبل از هر چیزی باید اصول و معیارهایی که بر نظام‌های سیاسی داخلی و خارجی هر دو کشور حاکم است مورد بررسی و مذاقه قرار گیرد. ایالات متحده گسترش دموکراسی را راه‌حل نزاع‌های منطقه می‌داند و بر اساس همین باور بود که آمریکا تلاش کرد تا اصول دموکراسی غربی را در عراق و افغانستان نهادینه کند؛ هرچند که این کار ثمره ملموسی نداشت. کشورهای منطقه به حکم تجاربی که در تعامل با شریک آمریکایی دارند، به خوبی با ماهیت تفکر لیبرالیستی آگاه هستند و از همین رو در قبال تلاش‌های آمریکا در تغییر نظام‌های منطقه و دخالت در امور داخلی‌شان، مخصوصاً آن بخش که به بهانه حمایت از حقوق بشر انجام می‌شود، کاملاً محتاط هستند. با وجود اینکه فعالیت‌های

دیپلماسی نشأت گرفته از ارزش‌های آمریکایی، مخصوصاً دموکراسی، آب و نان چندان برای کشورهای منطقه ندارد، اما به جرأت می‌توان گفت که هیچ بدیلی نمی‌توان برای همکاری امنیتی - نظامی آمریکا سراغ داشت و کشورهای منطقه هم نمی‌توانند از امتیازات امنیتی آن صرف‌نظر کنند که نفوذ امنیتی - نظامی آمریکا از منطقه برچیده شود و قدرت دیگری مثل چین که در صدد مقابله با نفوذ آمریکا است، با امکانات نظامی خود جای آن را پر کند. درست است که برخی کشورها از رابطه با چین به‌عنوان ابزاری برای فشار بر ایالات متحده استفاده کردند، اما گرایش کامل به سمت قدرت شرقی به معنای اعلان دشمنی با ابرقدرت آمریکا و در نتیجه از دست دادن یک هم‌پیمان امنیتی است.

چین تلاش می‌کند با استراتژی «روی آوردن به غرب» با راهبرد آمریکایی «روی آوردن به شرق» که با هدف محدود کردن چین صورت می‌گیرد، مقابله کند. اینجاست که مشاهده می‌شود چین در به‌کارگیری توانمندی‌های نظامی و سیاسی خود در مناطق نفوذ دیرینه آمریکا بسیار محتاط عمل می‌کند. اما اخیراً نشانه‌هایی مبنی بر تغییر در سیاست خارجی چین مخصوصاً در قبال منطقه خاورمیانه دیده می‌شود که امضای تفاهم‌نامه با ایران بهترین گواه این امر بود. سند همکاری چین و ایران تنها به حوزه‌های اقتصادی خلاصه نمی‌شود؛ بلکه بندهایی از این تفاهم‌نامه که در دسترس رسانه‌ها قرار گرفته، نشان می‌دهد بر اساس این تفاهم‌نامه چین با احداث و تجهیز بنادر می‌تواند از آنجا به عنوان پایگاه نظامی استفاده کند و حضور نظامی خود را در آبراهه‌هایی که در انتقال انرژی به بازارهای جهانی نقش حیاتی دارند، حفظ کند (Swain, 2018: 34).

خاورمیانه در طرح ابتکار چینی «کمر بند راه» قرار دارد و چین از سال ۲۰۱۶ میلادی با انتشار «کتاب سفید» سیاست‌های خود را در قبال خاورمیانه منتشر کرد که بر اساس آن این کشور همکاری خود در منطقه را در سه حوزه بنا نهاده است. اول: حوزه انرژی است که محور اصلی این همکاری‌ها را تشکیل می‌دهد. دوم: حوزه‌های زیربنایی و تسهیل تجارت و سرمایه‌گذاری به عنوان دو منبع مهم است. سوم: حوزه‌های فن‌آوری‌های پیشرفته‌ای چون انرژی هسته‌ای و حوزه فضایی و ماهواره‌ها است (Brewster, 2017: 269). چین با انعقاد قراردادهای سرمایه‌گذاری و ایجاد زیرساخت برای طرح‌های انرژی تجدیدپذیر و طرح‌های فن‌آوری پیشرفته، و با عقد قراردادهای تسلیحاتی، تلاش کرده است پایه‌های روابط مشترک را مستحکم کند. بی‌تردید ارزان بودن بهای خدمات چین، این کشور را به شریک اقتصادی و سرمایه‌گذار خوبی برای برخی از کشورهای منطقه بدل کرده است. از سوی دیگر دلسردی برخی از کشورهای منطقه از سیگنال‌هایی که آمریکا در مورد کاهش اهمیت خاورمیانه می‌فرستد، در گرایش این کشورها به سمت چین نقش اساسی دارد.

به‌هرحال، گسترش نفوذ چین برای کشورهای منطقه پیامدهای خاصی به دنبال دارد. درست است که بر خلاف ایالات متحده که با ابزارهای لیبرالیسم به کشورها فشار می‌آورد، چین با در پیش گرفتن اصول وستفالی در مورد احترام به حاکمیت، کشورها را به شراکت و همکاری ترغیب می‌کند، اما این نکته را هم نباید از نظر دور داشت که چین دارای ایدئولوژی کمونیستی است و در برخورد با مسائل اساسی با مناطق و کشورهای همسایه در شرق آسیا رفتار خصمانه‌ای دارد؛ خصوصاً اینکه رویکردش با کشورهایی مثل تایوان، هنگ کنگ و حتی با کره جنوبی و تایوان کاملاً مخالف است. علاوه بر آن، اگر کشورهای منطقه اجازه دهند تا فناوری چینی به‌طور افسارگسیخته در داخل کشورها نفوذ کند، این امر عواقبی به دنبال خواهد داشت که مهمترین آن‌ها نفوذ اطلاعاتی چین است که این کشور را قادر می‌کند چندین اهرم فشار علیه منافع این کشورها در اختیار داشته باشد. اما در مورد فضای امنیت منطقه‌ای، مسأله پیچیده‌تر است. از نظر ایالات متحده چین آن قدرت نظامی نیست که ضمن تأمین امنیت منطقه بتواند جنگ‌های ناشی از نزاع‌های همیشگی منطقه را حل و فصل کند. شاید همین امر چین را بر آن داشته است تا با غافلگیر کردن آمریکا رقابت را به مناطق نفوذ آمریکا در خاورمیانه بکشاند. کشورهای منطقه و خود چین به خوبی می‌دانند که اگر رقابت آمریکا و چین بالا بگیرد و وارد فاز نظامی شود، برای کشورهای منطقه چه عواقب خطرناکی به دنبال خواهد داشت.

تعمیر وضعیت کنونی برای چین نیز مشکلاتی را به بار خواهد آورد. اکنون چین بدون اینکه مثل آمریکا هزینه‌های امنیتی و نظامی را متحمل شود، با استفاده از امنیت موجود طرح‌های سرمایه‌گذاری در منطقه را پیش می‌برد و نفت مورد نیاز خود را از منطقه تأمین می‌کند. این همان مسأله‌ای است که ترامپ در ژانویه ۲۰۱۹ میلادی به آن پرداخت و گفت که چین و دیگر کشورهای جهان باید امنیت محموله‌های نفتی خود را هنگام عبور از تنگه هرمز بر عهده گیرند. او همچنین این پرسش را مطرح کرد که چرا

فقط آمریکا وظیفه تأمین امنیت آبراهه‌های بین‌المللی را بر عهده گیرد، درحالی‌که بقیه کشورهای طرح‌های سرمایه‌گذاری خود را پیش می‌برند و درآمدهای مالی کسب می‌کنند (Xian, 2017: 21). چین که روز به روز نقشش در صحنه بین‌الملل پررنگ‌تر می‌شود، در مقابله با سیطره آمریکا بر خطوط کشتیرانی منطقه‌ای با روسیه هم‌داستان است، و علی‌رغم اینکه در جیوتی پایگاه نظامی دارد و به جریان تجارت جهانی در آبراه‌ها کمک می‌کند، اما این کشور تا کنون در مقابل سیطره نظامی آمریکا در منطقه قد علم نکرده است. با این همه، چین با طرح‌های بلندمدتی که در منطقه دارد، در نظر دارد برای تأمین امنیت تجارت خود با کشورهای جهان، نقش خود را پررنگ کرده و تلاش دارد پایگاه‌های نظامی جدیدی در دریای عرب و ... احداث کند، و این به معنای تحقق جنگ سرد بین دو طرف است. درست است که کشورهای منطقه از بالاگرفتن این رقابت در راستای منافع خود استفاده کردند، اما وقوع جنگ سرد فرصت فعالیت‌های دیپلماتیک کشورهای منطقه را به پایین‌ترین حد کاهش می‌دهد؛ خصوصاً اگر تنش بالا بگیرد و کشورهای منطقه ناگزیر بی‌طرفی را کنار گذاشته و با یک اردوگاه علیه اردوگاه دیگر، هم‌صدا شوند. ورود دو طرف به جنگ سرد در منطقه، به معنای دامن زدن به جنگ‌ها و ادامه درگیری‌ها در منطقه خواهد بود. اگر رقابت در منطقه تا این حد بالا بگیرد، چین خود را ناگزیر می‌بیند که بین طرف‌های درگیر در منطقه، جانب یک طرف را بگیرد، و اینجاست که جنگ سرد به معنای واقعی درخواهد گرفت؛ خصوصاً اگر بین طرف‌های متخاصم، چین جانب یک طرف و آمریکا جانب طرف مقابل را بگیرد. در این میان، کشورهای هم‌پیمان با ایالات متحده که ناگزیر می‌شوند در صف‌بندی جانب یکی از قدرت‌ها را بگیرند، بار بیشتری متحمل می‌شوند؛ چراکه این جبهه‌گیری آنان را وادار می‌کند تا میان شراکت امنیتی با ایالات متحده و یا طرح‌های سرمایه‌گذاری و فن‌آوری چینی یکی را برگزینند (Brown, 2017).

در آن سوی ماجرا، تصمیم‌گیرنده آمریکایی خود را در مقابل مشکلات پیچیده‌ای می‌بیند؛ زیرا می‌داند که این رقابت جهانی ناگزیر به رقابت‌های منطقه‌ای سرایت می‌کند و با گذشت زمان کشورهای منطقه بین هم‌پیمان شرقی و هم‌پیمان غربی تقسیم خواهند شد. در آن زمان که نباید از یک منطقه حیاتی مانند خاورمیانه غفلت کند و برای جلوگیری از گرایش قدرت‌های منطقه به سمت اژدهای چینی همچنان در درگیری‌ها و رقابت قدرت‌های منطقه‌ای موازنه برقرار کند، در چنین اوضاعی چگونه می‌تواند با گسترش نفوذ چین مقابله کند. یکی از مهمترین تلاش‌های آمریکا برای مقابله با گسترش نفوذ چین، پیشبرد مذاکرات برجام است؛ خصوصاً بعد از امضای سند همکاری ایران و چین که طبق مفاد آن، برای ایران امکان دسترسی به سیستم‌های تسلیحاتی متنوعی را فراهم می‌کند که این امر موجب افزایش تنش در منطقه خواهد شد.

فرصت‌ها، چالش‌ها و گزینه‌های کشورهای خاورمیانه

فرصت‌ها

الف- ایجاد وضعیت تازه‌ای از موازنه قوا و رهایی از مشکلات تک‌قطبی: به نفع قدرت‌های متوسط است که به‌جای جهان تک‌قطبی کنونی، جهان چندقطبی باشد. احتمالاً کشورهای خاورمیانه از فرصت تکاپوی چین و قدرت‌های بین‌المللی دیگر در راستای رقابت با ایالات متحده آمریکا برای پیشبرد تأثیرات چندقطبی بودن نظام بین‌الملل بر منطقه استفاده کنند، و این وضعیت فرصت بیشتری برای فعالیت در اختیار کشورها قرار می‌دهد و از محدودیت‌ها و تک‌روی‌های آمریکا، و شاید بتوان گفت از تحریم‌ها و فشارهای آمریکا می‌کاهد. رقابت میان چین و آمریکا به کشورهای خاورمیانه امکان می‌دهد که ضمن برقراری موازنه در روابط خود با هر دو قدرت رقیب، در روابط خود با هر دو طرف تنوع ایجاد کنند و این امر بدون اینکه رابطه آنها با ایالات متحده را به مخاطره اندازد، گزینه‌های فراوانی در اختیارشان قرار می‌دهد. این دیدگاه طی چند ماه اخیر مطرح شد؛ یعنی دقیقاً از زمانی که سیرگئی لاوروف وزیر امور خارجه روسیه به کشورهای عربستان سعودی، امارات و قطر سفر کرد و یانگ جیچی عضو دفتر سیاسی کمیته مرکزی حزب کمونیست چین به کویت و قطر سفر کرد. از آنجا که رویکرد چین بر احترام به حاکمیت کشورها و عدم دخالت در امور داخلی کشورها استوار است، این رقابت سبب کاهش فشارهایی خواهد شد که ایالات متحده بر خاورمیانه، خصوصاً در زمینه دموکراسی و حقوق بشر تحمیل می‌کند (Vihma, 2022: 21).

ب- فراهم بودن امکان حفظ روابط گوناگون کشورهای منطقه با هر دو قدرت رقیب: نظر به ماهیت پیچیده منطقه خاورمیانه و کثرت درگیری‌ها و نیاز این کشورها به شرکای تجاری و مشتریان مورد اعتماد کالاهای صادراتی‌شان، ایالات متحده و چین در سیاست خارجی این کشورها از اهمیت به‌سزایی برخوردار هستند. زیرا ایالات متحده علاوه بر اینکه شریک تجاری این کشورها است، شریک امنیتی و نظامی نیز هست، و ادامه همکاری با این کشور می‌تواند در ثبات این منطقه و مقابله با چالش‌های امنیتی و نظامی نقش قابل ملاحظه‌ای داشته باشد. در عین حال، چین طرح‌های سرمایه‌گذاری خود را در منطقه به شکل گسترده‌ای افزایش داده است و یکی از چهار کشور آسیایی بزرگ است که حجم تجارت کشورهای منطقه با آن، از حجم تجارت با ایالات متحده بیشتر است. از این رو، شایسته است که کشورهای خاورمیانه از رقابت میان چین و آمریکا به نحو احسن به نفع خود استفاده کنند. در این راستا، کشورهای منطقه باید روابط تجاری و اقتصادی محکم خود را با چین حفظ کنند و در عین حال، از مزایای امنیتی حضور پایدار آمریکا در منطقه بهره‌مند شوند و برای اینکه میان این دو قدرت محصور نمانند، باید زمینه روابط با بقیه قدرت‌های جهانی را نیز هموار کنند؛ خصوصاً در این شرایط که برخی کشورها از جمله روسیه به گسترش روابط با کشورهای منطقه تمایل نشان می‌دهد.

ج- یافتن مشتری دیگری برای نفت خاورمیانه: بعد از کاهش اهمیت منطقه برای آمریکا؛ چین بزرگترین واردکننده نفت خاورمیانه به‌شمار می‌رود. پیش‌بینی می‌شود که به‌علت نیاز مبرم چین به نفت منطقه، کشورهای خاورمیانه این مشتری سودآور خود را از دست ندهند (Xinhua, 2020).

د- بهره‌برداری از تمایل هر دو قدرت به حفظ ثبات منطقه: خاورمیانه آکنده از چالش‌ها و بحران‌هاست و هیچ کشوری در خاورمیانه دیگر طاقت فاز تازه‌ای از رقابت بین قدرت‌های بزرگ را ندارد. از لحاظ امنیتی و نیز به دلیل کاهش شدت تنش‌ها و درگیری‌ها، منافع هر دو قدرت چین و آمریکا در خاورمیانه در راستای هم قرار دارند. این امر پکن و واشنگتن را بر آن می‌دارد تا به دنبال برقراری شرایطی باشند که در حوزه تجارت، انرژی و سرمایه‌گذاری منافع ژئواکونومیک چین را تأمین کند و به ایالات متحده امکان دهد که با حفظ امنیت کشورهای منطقه و دفاع از هم‌پیمانان منطقه‌ای، از منافع اقتصادی و سیاسی خود محافظت کند. چنین وضعیتی منطقه خاورمیانه را از پیامدهای ویرانگر رقابت بین این دو قدرت دور نگه می‌دارد.

چین از جمله کشورهای عضو شورای امنیت است که بیشترین تعداد نیروهای حافظ صلح جهان را تأمین می‌کند و در رأس کشورهایی است که بیشترین سهم در تأمین بودجه حفظ صلح جهانی را بر عهده دارد (Taghavi nejad, 1400: 153). علاوه بر این، ناوهای دریایی این کشور بر اساس قطعنامه‌های شورای امنیت به مأموریت‌های گشت‌زنی دریایی می‌پردازند. احتمالاً این کشور نقش سازنده‌ای در ایجاد امنیت کشورهای منطقه بر عهده گیرد که در صورت کم‌ارج شدن خاورمیانه در نظر آمریکا، کشورهای منطقه در تأمین امنیت باید از چین کمک بجویند. گرایش چین به خاورمیانه نیازمند ثبات امنیتی، سیاسی و اقتصادی است. چین برای تحقق این هدف ناگزیر است با تعدادی از کشورهای منطقه در کنار شراکت تجاری، وارد شراکت ژئواستراتژیک نیز بشود. این امر فرصتی را برای کشورهای منطقه فراهم می‌کند تا در نزدیک کردن دیدگاه‌های مختلف درباره مهمترین مسائل منطقه، از جمله پرونده هسته‌ای ایران، از چین کمک گیرند؛ چراکه چین به ایران نزدیک است و این کشور نیازهای انرژی چین را تأمین می‌کند و دو کشور از روابط اقتصادی و تجاری مستحکمی برخوردار هستند (Marks, 2022). با توجه به اینکه چین در نظر دارد در مسأله شراکت با کشورهای منطقه و رقابت با ایالات متحده در خاورمیانه به طور جدی وارد عمل شود، کشورهای منطقه می‌توانند از این رابطه استفاده کرده، چین را قانع کنند که برای پایان دادن به بحران هسته‌ای و رفع نگرانی‌های کشورهای منطقه از برنامه‌های هسته‌ای و دخالت‌های ایران و نیز در کاهش تنش بین قدرت‌های خاورمیانه نقش فعال‌تری بازی کند.

ه- وجود یک شریک تجاری جایگزین جهت حمایت از طرح‌های توسعه‌ای: در حوزه اقتصادی، اکثر کشورهای منطقه تحولات اقتصادی عمیق و تغییرات ساختاری را تجربه می‌کنند که از آن جمله می‌توان به گرایش از تکیه بر نفت به فناوری دیجیتال، و نیز به روز کردن راه‌های درآمد ملی را نام برد. چین که از سال ۲۰۱۶ میلادی به بزرگترین شریک تجاری برخی از کشورهای منطقه بدل شده است، می‌تواند نقش فعالی در تحقق این طرح‌ها بر عهده گیرد. در این زمان که بسیاری از کشورهای غربی

به شمول ایالات متحده از فروش بسیاری از صنایع نظامی مثل تجهیزات پهبادی و برخی تسلیحات سنگین به کشورهای منطقه خودداری می‌کنند، ممکن است چین بتواند نیاز کشورهای منطقه به این صنایع را تأمین کند.

چالش‌ها

الف- دخالت چین در درگیری‌های منطقه‌ای و وخامت شرایط بی‌ثباتی: سند همکاری چین - ایران و استفاده چین از برگ ایران در رقابت رو به افزایش با ایالات متحده برای بسیاری از کشورها یک چالش و مانع بزرگ به حساب می‌آید. تحولات آینده و روند پیچیده روابط بین چین، ایالات متحده و ایران در آینده به هر نحوی که رقم بخورد، واقعیت نشان می‌دهد که دیگر ایالات متحده همچون گذشته تنها بازیگر صحنه خاورمیانه نخواهد بود. با ورود بازیگران اصلی و کلیدی مانند چین، چندقطبی ابعاد واقعی و ملموسی به خود می‌گیرد که شاید در آینده به حدی دچار تحول شود که شدت رقابت منطقه‌ای بین این دو قدرت را افزایش دهد و این امر می‌تواند حالت بی‌ثباتی که منطقه خاورمیانه از آن رنج می‌برد را وخیم‌تر کند.

ب- هر دو قدرت، کشورهای عضو اردوگاه مقابل خود را گوشمالی دهند: این هم چالش دیگری است که ناشی از رقابت میان دو قدرت چین و آمریکا است؛ زیرا به احتمال زیاد یکی از این دو قدرت، برای جلوگیری از قدرت یافتن دیگری به وسایل و ابزارهایی متوسل می‌شود تا راه را بر رقیب خود سد کند. در این مرحله، پیش‌بینی می‌شود که واشنگتن به ابزار فشارهای سیاسی و دیپلماتیک بر کشورهای خاورمیانه متوسل شود و کشورهایی را که در تعامل با چین از خط قرمز آمریکا عبور می‌کنند و یا در صدد عبور هستند، از لحاظ اقتصادی و تجاری تهدید کند. این‌گونه است که رقابت میان این دو قدرت، تعدادی از کشورهای منطقه را به دو دسته تقسیم می‌کند. همچنین این رقابت می‌تواند امنیت و ثبات داخلی کشورها و منطقه را برهم بزند.

ج- فشارهای آمریکا بر کشورهای منطقه با هدف کنترل رابطه با چین و تأثیر این فشارها بر طرح‌های توسعه‌ای: ایالات متحده در گذشته نشان داده است که برای کاهش نفوذ اقتصادی چین در منطقه بیکار نمی‌نشیند و به منافع هم‌پیمانانی که به تقویت نفوذ چین کمک کنند، آسیب می‌رساند. وزیر امور خارجه آمریکا پومپئو در سفری که در ماه می ۲۰۲۰ میلادی به تل‌آویو داشت، به مقامات اسرائیلی هشدار داد که همکاری آنها با چین ممکن است به روابط راهبردی‌شان با ایالات متحده آسیب بزند (Zhang, 2018: 184). واشنگتن فشارهای زیادی بر اسرائیل وارد کرد تا جلوی برنده شدن شرکت‌های چینی در مناقصه طرح احداث بزرگترین ایستگاه آب‌شیرین‌کن جهان که در اسرائیل احداث می‌شود را بگیرد. امکان دارد ایالات متحده از همین ابزار تهدید علیه بقیه کشورهای منطقه خاورمیانه نیز استفاده کند.

د- امکان بروز جنگ سرد تازه‌ای در منطقه با افزایش حضور نظامی چین: هیچ بعید نیست که این رقابت که بین دو قدرت بر سر بازارها و طرح‌های سرمایه‌گذاری و احداث زیرساخت‌ها در منطقه جریان دارد، چین را وادارد که با کنار گذاشتن احتیاط‌های تاریخی خود در سیاست‌های خارجی، به گزینه نظامی روی آورد و به فکر افزایش حضور نظامی در منطقه برآید. این امر می‌تواند پای ایالات متحده را به جنگ سرد بکشاند؛ جنگی که این بار میدان آن منطقه پر تنش و جنگی خاورمیانه است. چین به بهانه تأمین امنیت راه‌های تجاری در دریای سرخ و اقیانوس هند، یک پایگاه نظامی در جیبوتی ایجاد کرده است و این امکان وجود دارد که تحت عناوین مشابهی بخواهد برای تأمین امنیت طرح کمربند جاده، حضور نظامی خود را در امتداد این جاده گسترش دهد. آنچه احتمال این سناریو را تقویت می‌کند تصمیماتی است که حزب کمونیست اخیراً در ماه مارس ۲۰۲۱ اتخاذ کرده است که به موجب آن قرار است بودجه‌های کلانی برای توسعه و به روز کردن ارتش چین و توسعه ناوگان دریایی این کشور در دهه پیش رو، تخصیص یابد تا ارتش قادر شود از منافع چین در داخل و خارج از کشور دفاع کند (Reeves, 2023: 502).

ه- اقدامات جانب‌دارانه چین: از آغاز پیدایش بحران سوریه، چین به حکم روابط تاریخی و محکمی که با این کشور داشت، در کنار نظام سوریه ایستاد. موضع چین در قبال سوریه از نفی دخالت خارجی در بحران سوریه فراتر رفت و به مخالفت صریح با برکناری بشار اسد رسید. بعد از آنکه اتحادیه عرب خواستار برکناری بشار اسد شد، چین در فوریه ۲۰۱۲ میلادی قطعنامه عربی اروپایی در این خصوص را وتو کرد. این وتوی چین که یک تحول مهم به حساب می‌آید، تنها به روش تعامل چین با منطقه خاورمیانه سرشار از منابع انرژی خلاصه نمی‌شود که چین برای حفظ رشد پرشتاب اقتصادی‌اش به آن نیاز دارد؛ بلکه تحولی

است در نگاه پکن به نقش دیپلماسی و سیاسی این کشور در سطح بین الملل، و چین به حمایت های خود از نظام سوریه ادامه داد و چندین مرتبه قطعنامه های شورای امنیت علیه رژیم بشار اسد را وتو کرده، با هرگونه دخالت نظامی در سوریه - حتی برای مبارزه با گروه های تروریستی - مخالفت کرد.

گزینه ها

الف- در پیش گرفتن سیاست متوازن در قبال هر دو قدرت، با هدف کسب دستاورد بیشتر؛ درست این است که کشورهای منطقه با در پیش گرفتن سیاست متوازن، رابطه خود را با هر دو قدرت حفظ کنند. زیرا امروز ایالات متحده مهم ترین هم پیمان استراتژیک بسیاری از کشورهای منطقه به حساب می آید و کشورهای منطقه نمی توانند جایگزینی برای حمایت های ایالات متحده، از جمله کمک های امنیتی و روابط اقتصادی آمریکا بیابند. از سویی دیگر، در شرایطی که چین تلاش می کند توان رقابتی اقتصادی خود را در درازمدت حفظ کند، و در شرایطی که چین می رود که به یک قدرت در حوزه اقتصادی و فن آوری تبدیل شود، شرایط ایجاد می کند که کشورهای عربی که با چین رابطه اقتصادی دارند، در سیاست های خود میان منافع اقتصادی کوتاه مدت و ضرورت تأمین امنیت در میان مدت و درازمدت، موازنه برقرار کرده و با احتیاط و واقع بینانه با هر دو قدرت تعامل داشته باشند. واقعیت این است که کشورهای خاورمیانه که شرکای امنیتی ایالات متحده به شمار می روند، در عین حال شرکای اقتصادی چین نیز هستند. بهترین گزینه برای کشورهای منطقه این است که در تعامل با این دو قدرت، توازن را مراعات کنند و در مسائل، تنها روی یک طرف حساب نکنند؛ به این معنا که در حوزه امنیتی بر همکاری با ایالات متحده تکیه کنند و در عین حال همکاری مهم خود در حوزه تجارت و انرژی را با چین نیز حفظ کنند.

کشورهای منطقه برای تغییر از اقتصاد مبتنی بر نفت به فناوری دیجیتال که در چشم انداز ۲۰۳۰ عربستان سعودی و چشم انداز ۲۰۳۰ ابوظبی آمده، به فناوری نسل پنجم و هوش مصنوعی نیاز مبرم دارند و اینکه آمریکا نمی تواند این نیاز کشورهای منطقه را برآورده کند، یک چالش است. در حالیکه امروزه چین به سرعت در این حوزه به پیشرفت های خود ادامه می دهد و تلاش دارد تا در توسعه نسل ششم جی سیکس نیز پیشتاز باشد. این امر کشورهای خلیج را در تردید قرار داده است که میان امکانات پیشرفته چین و همکاری امنیتی - نظامی با ایالات متحده کدام یک را برگزینند. از سوی دیگر کشورهای منطقه به خاطر اینکه چین در مسائل داخلی همچون مسأله حقوق بشر و نقض حقوق اقلیت مسلمان اویغور و همچنین جانبداری این کشور از ایران و مخالفت با آمریکا در چندین مسأله کارنامه خوبی ندارد، ملت های منطقه به نفوذ چین در خاورمیانه چندان خوش بین نیستند (Altin, 2022: 558). علاوه بر این به نظر می رسد که چین نیز آمادگی کامل برای ایفای نقش پررنگ تر در منطقه خاورمیانه را ندارد و نمی تواند همانند آمریکا با استفاده از ابزارهای دیپلماسی و نظامی موازنه امنیتی منطقه ای را تأمین کند. همه این عوامل کشورهای منطقه را بر آن می دارد که در روابط خود با این دو قدرت، موازنه برقرار کنند.

ب- تقویت استقلال راهبردی کشورهای خاورمیانه: در این شرایط که به قول تحلیلگران، معادله جدید جهانی با دو اردوگاه چینی و آمریکایی در حال شکل گرفتن است، کشورهای منطقه می توانند با استفاده از فرصت موجود، ضمن تقویت استقلال خود، شراکت راهبردی خود را توسعه دهند، تا مبادا خود را در وضعیتی بیابند که ناگزیر باید به یکی از اردوگاه پیوندند، و یا اینکه بخشی از هزینه های جنگ سرد را متحمل شوند. لذا ممکن است کشورهای منطقه از وابستگی خود به واشنگتن و پکن بکاهند، و برای این منظور می توانند روابط سیاسی، تجاری و امنیتی خود را با شرکای جدید تقویت کنند (Li, 2020:171). در این شرایط که کشورهای منطقه نگران رویکردهای آمریکا و سیاست های این کشور در قطع محدود روابط و بازنگری سیاست ها و منافع امنیت ملی آمریکا در منطقه هستند، کشورهای منطقه باید در حوزه تجارت و سرمایه گذاری، استقلال راهبردی خود را به دور از نفوذ ایالات متحده حفظ کنند. همچنین این کشورها باید از گستردگی نقش اقتصادی و سرمایه گذاری چین در منطقه به عنوان اهرم فشار بر ایالات متحده بهره برداری کنند تا ایالات متحده به تعهدات خود در قبال مسائل منطقه ای و حمایت از سیاست های این کشورها پایبندی بیشتری داشته باشند. زمانی که رقابت آمریکا و چین بر سر کشورهای منطقه بالا بگیرد و هر دو قدرت، برای جلب کشورهای منطقه به اردوگاه خود تلاش کنند که مشوق های بیشتری ارائه دهند، در این وضعیت کشورهای

منطقه باید به دنبال طرح‌های جایگزینی باشند که موجب حفظ و تقویت استقلال آنها می‌شود و با توجه به تغییرات به وجود آمده در موازنه قوا، سیاست‌های پیشین خود را اصلاح و تقویت کنند.

ج- بازآفرینی ائتلاف منطقه‌ای و شراکت گسترده با قدرت‌های متوسط: در آن زمان که رقابت میان ایالات متحده و چین بالا بگیرد، برای کشورهای منطقه یک ضرورت مبرم است که اختلافات میان خود را حل و فصل کرده به درگیری‌های منطقه‌ای پایان دهند، و با ایجاد ائتلاف‌های راهبردی، طرح‌های امنیتی جدیدی اجرا کنند تا منطقه چنان قدرتمند شود که در رقابت بین قدرت‌های بزرگ نتوان آن را بازیچه قرار داد (Baycar, 2023). همچنین کشورهای منطقه باید روابط خود را با کشورها و شرکایی که به‌عنوان قدرت‌های متوسط در نظام بین‌المللی تأثیرگذار هستند، خصوصاً کشورهای عضو دائم شورای امنیت و اتحادیه اروپا، تقویت کنند تا همواره جایگزین‌هایی وجود داشته باشند و این شرکا در خطوط مقدم از منافع خود در منطقه دفاع کنند و یک معادله متوازن شکل بگیرد که منطقه را در برابر اثرات جنگ سرد احتمالی حفظ کند.

نتیجه‌گیری

ایالات متحده همچنان در نظام بین‌الملل در جایگاه نخست قرار دارد و با توجه به برتری نظامی آمریکا و حضور گسترده نظامی و نفوذ سیاسی، دیپلماسی و فرهنگی این کشور و نقش فعالی که در سازمان‌های بین‌المللی دارد، و نیز با توجه به هم‌پیمانان زیادی که از این کشور تبعیت و از اصول و ارزش‌های آن دفاع می‌کنند، پیداست که چین هنوز با وضعیتی که بتواند در ماهیت نظام کنونی تغییری ایجاد کند، فاصله بسیار دارد. اما این بدان معنا نیست که قدرت چین دست کم گرفته شود. چین یک قدرت بزرگ اقتصادی است که در توانمندی و امکانات، بسیاری از کشورهای بزرگ را پشت سر می‌گذارد. این کشور در نظر دارد از طریق پیشرفت اقتصادی جهان را تحت سیطره خود در آورد.

کشورهای منطقه که همواره این مسائل را به دقت در نظر دارند، بر اهمیت روابط با ایالات متحده واقف هستند و سیاست‌های خارجی خود را بر اساس میزان ضرری که ممکن است به این رابطه وارد کند، تدوین می‌کنند. زیرا ایالات متحده شریکی راهبردی است و کشورهای منطقه همچنان به چتر حمایتی امنیتی آن نیاز دارند و در سطح راهبردی و امنیتی نیز نمی‌توانند خود را از آمریکا بی‌نیاز بدانند؛ بلکه خود چین نیز برای تأمین ثبات در منطقه و تضمین امنیت منافع خود، به‌صورت جدی به ایالات متحده وابسته است. در مقابل، چین نیز شریک تجاری و اقتصادی منطقه است که نمی‌توان از آن بی‌نیاز بود. به‌گونه‌ای که هیچ قدرت دیگری حتی خود ایالات متحده نیز نمی‌تواند جای آن را پر کند.

این معادله ژئوامنیتی که بر رابطه راهبردی با ایالات متحده تکیه دارد و هم وزن آن معادله ژئواکونومیک با چین است، خاورمیانه را در وضعیتی قرار داده است که بیشتر از هر نقطه جهان از بروز هرگونه نزاع بین دو قدرت بزرگ بر سر مرکزیت نظام بین‌الملل و رهبری جهان تأثیر می‌پذیرد. این چشم‌انداز ژئوپلیتیکی در حال تحول مستلزم یک مفهوم‌سازی مجدد جامع از اتحادها، تضمین‌های امنیتی و وابستگی‌های متقابل اقتصادی در مجتمع فرعی خلیج فارس است. موفقیت این نزدیکی به این بستگی دارد که ایران و پادشاهی عربستان چگونه روابط خود را در دوره بعدی هدایت کنند، که مستلزم گفتگوی پایدار، حسن نیت قابل اثبات و تعهد واقعی به همکاری پایدار است. ایجاد اعتماد - به‌عنوان عنصری حیاتی در این فرآیند - مستلزم زمان، سرسختی، و آرزوی واقعی برای غلبه بر خصومت‌های تاریخی و بازسازی اعتماد بین این دولت‌های محوری است. در صورت موفقیت‌آمیز بودن، این فرآیند می‌تواند دگردیسی ساختاری زیرمجموعه خلیج فارس را تسریع کند، به‌طور بالقوه ظهور یک رژیم امنیتی منطقه‌ای با ثبات‌تر را تقویت کند، و در نتیجه پویایی دوستی/دشمنی، توازن قوا و فرآیندهای همسویی منطقه‌ای را تغییر دهد. از آنجاکه چشم‌انداز ژئوپلیتیکی خلیج فارس دستخوش این دگرگونی بالقوه می‌شود، چالش‌ها و فرصت‌هایی را برای پیکربندی مجدد پارادایم‌های امنیتی طولانی‌مدت و پرورش یک معماری منطقه‌ای مشارکتی‌تر ارائه می‌دهد.

قدردانی

نویسندگان از تمامی دست‌اندرکاران فصلنامه پژوهش‌های نوین سیاست جغرافیایی و داوران ناشناس کمال سپاس و قدردانی را دارند.

تعارض منافع

نگارندگان پژوهش اعلام می‌دارند که در رابطه با انتشار مقاله ارائه شده به‌طور کامل از اخلاق نشر تبعیت نموده و هیچگونه تعارض منافی در این راستا وجود ندارد.

منابع

- Altin H. (2022). A genuine blend of statecrafts: China's smart power strategy in the MENA region. *World Affairs*, 185(3), 557–586.
- American Enterprise Institute, China Global Investment Tracker, (2020), **Worldwide Chinese Investments and Construction (2005-2020)**. Accessed 10, Apr, 2022 <https://www.foreignaffairs.com/middle-east/antiiran-alliance-emerging-middle-east>.
- Brown R. (2017 June 6). Beijing's Silk Road goes digital. **Council on Foreign Relations Asia Unbound Blog**. <https://www.cfr.org/blog/beijings-silk-road-goes-digital>.
- Buzan, B & Wæver, O 2003, **Regions and Powers: The Structure of International Security**, Cambridge University Press, United Kingdom.
- Cau E. (2018). Geopolitical implications of the Belt and Road initiative: The backbone for a new world order? **Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations**, 4(1), 39–105.
- Brewster, D 2017, Silk roads and strings of pearls: de strategic geography of China's new pathways in the Indian Ocean, **Geopolitics**, vol. 22, no. 2, pp. 269-291.
- Chas W. Freeman, J(2021)., The United States, the Middle East, and China, **The Middle East Policy Council**, accessed Apr,19, 2021, <https://www.mei.edu/publications/iranian-saudi-detente-and-asianization-persian-gulfchina-fills-gap>.
- Carlstrom, G. (2024). The Power Vacuum in the Middle East A Region Where No One's in Charge, *Foreignaffairs*(2023) Mar. 6, At: <https://www.foreignaffairs.com/middleeast/power-vacuum-middle-east>
- Cheney C (2020). "The belt and road initiative and U.S. sanctions: pushing Iran into China's sphere of influence" *Foreign Policy News*, 29 October. Available at: <http://foreignpolicynews.org/2020/10/29/the-belt-and-road-initiative-and-u-s-sanctions-pushing-iran-into-chinas-sphere-ofinfluence/> (accessed 23 May 2020).
- Count, I. B. (2024). Database of Civilian deaths from violence. **Iraq Body Count**. Retrieved 6/27/2024 from <https://www.iraqbodycount.org/database>.
- Dorraj, M. (2020). The Belt and Road Initiative and China's Relations with Iran and Saudi Arabia: A Delicate Balancing Act. In A. Chong & Q. M. Pham (Eds.), *Critical Reflections on China's Belt & Road Initiative* (pp. 125–138). **Springer Nature** Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-13-2098-9_7.
- Diao, H. (2024). The Impact of the China-US Competition in East Asia on the Security of the Asia-Pacific Region. Proceedings of the **2nd International Conference on Social Psychology and Humanity Studies**. The University of Melbourne.
- Freeman, J (2018)., The United States, the Middle East, and China, **The Middle East Policy Council**. <https://bit.ly/3sufey>.
- Davison, RH 1960, 'Where Is the Middle East?', **Foreign Affairs**, vol. 38, no. 4, pp. 665-75 Freedom House 2018, *Freedom in the World: The Annual Survey of Political Rights & Civil Liberties*, Rowman & Littlefield Publishers, INC., viewed 11 Aug 2021, <https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/FreedomintheWorld2018COMPLETEBOOK.pdf>.
- Hong, C. (2023). »China calls for vigilance as NATO extends reach«, **China dialy**, Available at: IMF, Direction of Trade statistics (DOTS), Exports and Imports by Areas and Countries, Middle East, 2020. <https://www.chinadaily.com.cn/a/202302/16/WS63ed843aa31057c47ebaf136.html>, 2023/02/16.
- Harrison, R. (2021). Cooperation: The Gordian Knot, "Stepping A Way From The Abyss: A Gradual Approach Towards a New Security System in the Persian Gulf."
- Hashemi, N & Postel, D 2017, 'Sectarianization: Mapping the New Politics of the Middle East', *The Review of Faith & International Affairs*, vol. 15, no. 3, pp. 1-13.

- IMF (2020), Direction of Trade statistics (DOTS), Exports and Imports by Areas and Countries, Middle East, 2020. Competition Power Great of Manipulation the and East Middle The (2022) .Jon, H-202264competitionpower-great-manipulation-and-east-middle/feature/org.nationalinterest://https://at.Interest N.
- Jingdong Ouyang (2019) "China's Belt and Road Initiative in West Asia and the US Response"& **International Affairs**, vol. 15, no. 3, pp. 1-13.
- Jamshidi, Mohammad, Yazdanshenas, Zakieh, (2019), "The Strategy of Turning to Asia; The Rise of China and the National Security Policy of the United States in East Asia", **Bi-Quarterly Journal of Political Science**, Year 16, Issue 1, (31 Consecutive), Spring and Summer 2019, pp. 91-116. [in persian].
- Koch, B & Stivachtis, YA 2019, '**Introducing Regional Security in the Middle East**', **E-International Relations**, pp. 1-11.
- Keshvarian Azad, Mohsen and Mirtorabi, Seyed Saeed (2014). "The Biden Administration and the Policy of Containing China's Rise in Power in the Indo-Pacific Region", **Foreign Policy Quarterly**, Year 36, No. 1, Spring. [in persian].
- Li, M. (2020). The Belt and Road Initiative: geo-economics and Indo-Pacific security competition. **International Affairs**, 96(1), pp. 169-187. doi:10.1093/ia/iiz240.
- Levinson, MH 2011, 'Mapping the Persian Gulf Naming Dispute', **A Review of General Semantics**, vol. 68, no. 3, pp. 279-87.
- Luigi Narbone & Abdolrasool Divsallar(2024) European University Institute (EUI). Hanau Santini, R., & Wulzer, P. (2024). The Evolution of the Gulf: History and Theories of aComplex Subregional System. **Middle East Policy**, 31(1), 33-49.
- Marks, J. J. M. E. I. (2022). China's Evolving Conflict Mediation in the Middle East
- Marshall, T 2015, '**The Middle East**', in T Marshall (ed.), **Prisoners of Geography: Ten Maps That Explain Everything About the World**, Elliott and Thompsom Limited London, pp. 119-51.
- Mezrag, A & Draghi, H 2020, 'The dichotomy of the State and society in the Arab political sphere: Theoretical Discussions', **Arab Future**, no. 502, pp. 7-24.
- Oprysko, Caitlin (2020). "NATO plus ME: Trump proposes NATO expansion into Middle East", Available at: <https://www.politico.com/news/2020/01/09/trump-nato-expansion-proposal-096772>, (Accessed on: 23/01/2023).
- Reeves J (2018). "China's Silk Road Economic Belt initiative: network and influence formation in Central Asia", **Journal of Contemporary China** 27(112): 502–518.
- Roshan, Amir, & Faraji, Mohammad Reza. (2017). India-China Relations. Quarterly **Journal of Foreign Relations**, 9(2), 223-258. [in persian
- Singh,M(2024). China and the United States in the Middle East: Between Dependency and Rivalry, **The Washington Institute for Near East Policy**, (Sep 10, 2024), accessed 1 Apr,19, 2024.
- Shayan, F 2017, **Security in the Persian Gulf Region**, London: Palgrave Macmillan UK, London.
- Shafiei, Nozar, & Faraji Nasiri, Shahriar. (2014). Political-Security Arrangements in South Asia and Its Impact on National Security of the Islamic Republic of Iran. **Crisis Studies of the Islamic World**, 1(1), 9-31. doi: 10.2783.4999/QJPR.2011.1101.012. [in persian].
- Statista (2019). **Direct investment position of the United States in the Middle East from 2000 to 2019**, Accessed 10 Apr, 2021. <https://www.mei.edu/publications/iranian-saudi-detente-and-asianization-persian-gulfchina-fills-gap>.
- Swain, M 2018, A counterproductive Cold War with China, **Foreign Affairs**, March 2, retrieved 3 June 2018, <https://www.foreignaairs.com/articles/chi-na/2018-03-02/counterproductive-cold-war-china>.
- T.V. Paul (2019). "When the Balance of Power Intersects with Globalization: China, the United States, and the Small States of West Asia." **Asian Politics & Policy**, 11(4), 479–500. <https://doi.org/10.1111/aspp.12558>.
- Taghavi Nejad Seyed Reza, "(1400) Square Alliance: Asian NATO to Contain China in the Indo-Pacific," **Quarterly Journal of International Relations Research**, Issue 3, November 1400, 147-178. [in persian].
- Xian, Q and Fulton, J 2017, China-Gulf economic relationship under the "Belt and Road" initiative, **Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies**, vol. 11, no. 3, pp. 12-21.

- Xinhua. (2019, December 02). **China, Iran hold consultation on Iran nuclear issue**. Beijing. Retrieved March 29, 2020, from <http://english.www.gov.cn/>.
- Vihma, A. (2018). Geoeconomic Analysis and the Limits of Critical Geopolitics: A New Engagement with Edward Luttwak. *Geopolitics*, 23(1), pp. 1-21. doi:10.1080/14650045.2017.1302928.
- Zhang, L. (2018). **The internationalisation of China's financial sector**. In Z. Jin, & L. Zhang, *China and the World Economy: Transition and Challenges* (p. Abingdon). 183-196: Routledge.
- Zraick, K 2016, Persian (or Arabian) Gulf Is an Object of Regional Rivalries, *The New York Times*, viewed 20 Aug 2021, <<https://link-gale-com.ezproxy.flinders.edu.au/apps/doc/A439705647/ITOF?u=flinders&sid=bookmark-ITOF&xid=bec98b12>>